

ناهید حوسهینی:
 ئەو ئازار و خولیاپانەیی پوڤم
 دەخۆنەوه، دەبی پراستەوخۆ
 بیانەینمە ناو شیعرەکانم

پرا و پری ههستم سهباردت بهو ئازیزه کۆچکردوو بهت. له تهمهنی ههژده سالهوه دهستم به نووسین کردوه، سهههتا به فارسی و پاشان به کوردی بهلام پهرش و بلاو و یهکنهگرتوو. ئەوهی ناوی بنییم ژیا نیکی نوێ که خۆم، تایبەت بچ به نووسین ماوهی پینچ ساله.

* ناهید حوسهینی پیش شەش سال کێ بوو؟ ئیستا کێیه؟

- شەش سال له مه وه بهر دایکیکی باش بووم بۆ منداله کانم، ژنیکی باش بووم بۆ میترده کهم و گهلیک ئاسووده بووم. چۆن بیرم له زۆر شت نه ده کردهوه. گهلی جار خهون بهو ئاسووده ییه وه ده بینم. ئەو دەم خۆشه ویستی منداله کانم ده گه ل شیعره کانم بهش نه کردبوو. ئەمپۆکه حیکایه تی کوردی له ههردوو جهژن بووم. تووشی سهه لیشیواوی بووم. نه ده توانم تازه وهکو جارێ ژنیکی ئاسایی بم و بهر له زۆر شت نه که مه وه و نه توانیومه ئه رکه کهم به دلێ خۆم بهر پتیه بهرم. نه ژنی مالم و نه هی دهر بیرم گۆراوه، روانینم گۆراوه، ناتوانم ئاسایی بهر له ژیان بکه مه وه.

ناهید حوسهینی دهنگیکی شیعرێ ئافره تانه یه و ماوه یه که وهک به ره همدارێک له ناوه ندی رۆشن بیری کوردی کار ده کات و ههز و ئاره زوو و ژانه کانی له بۆته ی شیعر دا ده توینتیه وه و به خۆینه رانی ده گه یه نی. له گۆفاری پاماندا به باشمان زانی له م سۆنگه یه وه ئەم دیانه یه ی له گه ل ساز بکه ین و پراو بچوونه کانی به خۆینه ران ئاشنا بکه ین.

* کورته یه ک له ژیا نت، له دایک بوون و خۆیندن؟
 - ناوم (ناهید) ه کچی شیخ میهرانی (حوسهینی) م. له ئاوی دۆزه خده ره، سهه به شاری سه قز له تیهو بنه ماله ی ئایینی حاجی شیخ عه بدولقادر دا له دایک بووم. ههه له مندالییه وه به هۆی، هۆگری باوکمه وه به پراو و سروشت، ده گه ل سروشت و ئاوازه کانی گه وه ره بووم. ماوه ی بیست سالی ته مه نم له مالی باوکمدا، خۆشه ویستی و میهره بانێ و لیبوورده بیم دی و فیری بووم. باوکم قازیبه کی دادگه ر و کارامه بوو. ئەم دادگه ریه له بنه ماله شدا رهنگی خۆی دابوو وه و هه یچ جیاوازییه کی له نیوان برا و خوشکه کاندانه بوو. قهت ههستم به وه نه کرد، من کچم و براهه م کور. ئەم دوو وشه به مانایه ک که جیاوازی دوو مرۆف بیت، له مالی باوکمدا نه بوو. ئیستاش سی و چوار سالم و له شاری سنه ده ژیم. میترده که شم سنه ییه و دوو مندالم هه یه. کورده که م به ناوی ئارمین سیزده سال و کچه که م به ناوی ئازاده، ده سالانه. پله ی خۆیندنم دیپلومی ته جرو بیه.

ههه له مندالییه وه هۆگری مۆسیقا و شیعر بووم، به لام زیاتر ههزم له مۆسیقا و گۆرانی بوو. چیرۆکم زۆر ده خۆینده وه و شیعرم زۆر له بهر ده کرد. باوکم گه لیک روونا کبیر و گه شبین بوو. ههه چاوم کرده وه کتیبخانه یه کی گه وه ره و پرا به خ له بهر ده ستمدا بوو. ههروه ها باوکیتکی روونا کبیر که به وه پری خۆشه ویستییه وه په ره رده ی کردم. خۆشه ویستی سروشت و مرۆف و هونه ری فیرکردم. بۆ خۆی زۆر ده نگ خۆش بوو. زۆر جار گۆرانی بۆ ده گوتین. له سه رده می قه ده غه بوونی وشه ی کوریدا له ئیران، سه ره رای ئەوه ی باوکم قازی دادگا بوو، هه میشه شریتی به یته کور دییه کان و کتیبی مامۆستا هه ژار و مامۆستا قانیه له مالی ئیمه ده ست ده که وت. باوکم (ناله ی جودایی) ی مامۆستا هیمنی بۆ ده خۆیندینه وه و شریتی چوارینه کانی مامۆستا هه ژاری بۆ ده گرتین. به دلنیا ییه وه ده لیم: باوکم بۆ من شیعر و هونه ری ناساند و جوانترین شیعرێک بوو که له کیسم چوو. تا ئەمپۆ نه متوانیوه شیعرێک بنووسم

گۆزانی هونەرپیکه له لانکهوه ههتا گۆر دهگهڵ مرۆف دهژی. دهگهڵ ههموو چینیکی سازگاره. خویندەوار و نهخویندهوار نانسێ. ههركهسیك به پیاوانه‌ی خۆی چیژێ لی وهردهگرێ. لای من گه‌وره‌ترین هونهره. زۆرم چهز له مۆسیقا و گۆزانییه. ههروه‌ها كه زۆرجار له وتووێژه‌کاندا وتوومه، گه‌وره‌ترین ئاواتم له مندالییه‌وه تا ئیستتا ئه‌وه بوو، كه دهنگم به گۆزانی به كۆمه‌لگا بناسینم. بۆ ماوه‌یه‌کی زۆر بیتدەنگی، گوێ ده‌دهمه مۆسیقا. ئینجا شیعرده‌نووسم. حورمه‌تیکی زۆرم هه‌یه بۆ ئه‌و ژنانه‌ی وا ئه‌و سنووریه‌یان برپوه و پرچه‌یان شکاندووه. زۆر هۆگری ده‌نگی له‌یلاخانی فه‌ریقیم و پیرۆزیایی لی ده‌گه‌م.

* پیتوه‌ندیت له‌گه‌ڵ ئه‌مانه‌دا چۆنه‌؟

أ- شانۆ، ب- ئۆپیرا، ج- گۆزانی، د- پیاو، ه- شیعرد، و- چیرۆك، ز- فه‌لسه‌فه، ح- كۆمه‌ل؟

أ- شانۆ: هه‌روه‌ها كه پشتریش وتم، شانۆ بریتیه‌یه له ده‌نگ و ره‌نگ و شیعرد و چیرۆك و مۆسیقا. زۆر هونهری تریشی گرتووه‌ته‌ خۆی وه‌ك گۆزانی و ته‌راحی گرافیک. هونهرپیکه‌ی ته‌واوه‌ له هه‌موو باهه‌تیكه‌وه. ده‌بێ ده‌نگیکی بوێر و به‌توانابیت بۆ ئه‌وه‌ی خۆ له قه‌ره‌ی شانۆ به‌ی ده‌ی و ئه‌كته‌پیکه‌ی باش بی، له ته‌له‌فیزیۆندا ده‌توانن ده‌نگه‌كان بگۆرن و زۆر فیلتی تر ده‌كری، به‌لام شانۆ، زیندووه، خۆیه‌تی به هه‌موو تواناكانیه‌وه.

ب- ئۆپیرا: له‌گه‌ڵ ئۆپیرا غه‌ریبم چۆن لای ئیسه غه‌ریبه. ئه‌وه‌ی لیبی بزانه‌م ئه‌وه‌یه كه زیاتر باهه‌ته‌كانی تراژدیایه و به‌شیه‌ی شانۆیی ئاویته‌ی گۆزانی و مۆسیقا به‌رپوه‌ ده‌چی.

ج- گۆزانی: به‌شی گه‌وره‌ی ژبانی منه. هه‌ر له مندالییه‌وه ده‌گه‌لی ژباوم. له رۆژی‌شدا به‌ده‌م كارو ئیسه‌وه هه‌ر له‌به‌ر خۆمه‌وه مۆردم دی. ته‌نانه‌ت له دوو كۆستی گه‌وره‌ی ژبانمدا واته مه‌رگی باوكم و ژبیلو كۆرپه‌كه‌ی، گوێ راگرتن بۆ مۆسیقای خه‌مین زیاتر له هه‌موو شتیك نارامی ده‌كردم. گۆزانی كوردی و فارسی له هه‌موو گۆزانییه‌ك زیاتر رازیم ده‌كا.

د- پیاو: وا بیر ده‌كه‌مه‌وه كه ئاستی رۆشنگیری و راده‌ی بیركردنه‌وه‌یه كه دوو مرۆف له به‌ك جیاواز ده‌كا. نه‌ك وشه‌ی ژن و پیاو. پیاویکی گه‌شبین هه‌زار ژنی تاریکین دینێ و به‌پێچه‌وانه‌ش هه‌روایه. ئه‌م بیره باوكم پیتی سه‌لماندم كه كچیکی نازا هه‌زار كوری خویتری دینێ. كه ژن و پیاو بیریان له نازار و ژانی كۆمه‌ل كرده‌وه و بۆ چاره‌سه‌ركردنی كیشه‌ی مرۆفایه‌تی قۆلیان هه‌لمالی، ئیتر جیاوازی نامینێ. وشه‌ی پیاو، وشه‌یه‌كه وه‌كو وشه‌ی ژن و هیچی تر، نه زیاتر و نه كه‌متر.

ه- شیعرد: ئامرازیکه‌ بۆ ده‌رپینی جوانترین هه‌سته‌كانی مرۆف سه‌باره‌ت به‌ سروشت و كۆمه‌لگا و

خۆم داوه‌ته‌ ده‌ست رووباریك، ده‌مبات و ده‌گه‌ڵ ئه‌نجام یان نه‌، نازانم. ئه‌و ده‌م خه‌مه‌كانم ئه‌وه‌نده‌ بوون به‌ گۆزانییه‌ك سه‌بووریم ده‌هات. ئه‌مرۆ ئه‌گه‌ر به‌ قه‌ده‌ر هه‌موو ته‌مه‌نی رابردووم و داها‌تووم بۆ خۆم سۆزبلیتم، سه‌بووریم نییه. خه‌مه‌كانی ئه‌مرۆم قوولترن، خه‌ستترن. ئه‌و ده‌م هه‌ر بیرم له ژبانی خۆم ده‌كرده‌وه، ئه‌مرۆ بیر له ژبانی ژن و مێژووی ژن ده‌كه‌مه‌وه. ئه‌و ده‌م خۆم به‌ نازاد ده‌زانی ئه‌مرۆ بیر له نازادی ده‌كه‌مه‌وه.

* وه‌ك ئافره‌تیک، كیشه‌كه‌تان چۆن پیناسه‌ ده‌كهن؟

- وه‌ك ئافره‌تیک پیناسه‌م بۆ كیشه‌كه‌م ئه‌وه‌یه كه ته‌و ئه‌و رۆژه‌ی به‌ چاوی ئافره‌ت سه‌یرم بكری، خۆبشم بۆ خۆم به‌رپرس ده‌بم، چ بگا به‌ كۆمه‌لگا. كه ده‌نووسم، یان ده‌بێ راستگۆیم و ئه‌و نازار و خولیایه‌ی رۆحم ده‌خواته‌وه و هه‌ستی هه‌ژاندووم راسته‌وخۆ بینمه‌ سه‌ر لا‌په‌ره و خۆم ئاماده‌ بكم بۆ داوه‌رییه‌ له بنه‌ره‌ته‌وه رزبو و كرمۆله‌كان و سینگ به‌مه‌ به‌ر لا‌فاوی تانه و توانج و لۆمه و بیمه شه‌وه‌چهره‌ی مالا‌ن. یان وا بنووسم كه ره‌نگه‌ ده‌گه‌ڵ خۆبشم بیگانه‌بێ و قه‌ت به‌ به‌ره‌می رۆحی خۆمی نه‌زانم. هه‌ر بۆیه‌ ده‌لیم، من و زۆری وه‌ك من هیشتا نه‌مانتوانیوه‌ له‌گه‌ڵ خۆماندا راستگۆین. هیشتا به‌تیرادوویییه‌وه نه‌مانتوانیوه‌ رازی پشت په‌نجه‌ره داخراوه‌كان و چوارچێوه هه‌ناسه‌ خنكاوه‌كان و ئاواته به‌دی نه‌ها‌تووه‌كان بدرکینین. له شه‌رم و به‌رگری له خۆماندا و زۆر هه‌ستی كه‌سك و جوان له ده‌روونماندا ده‌كوژین و به‌ كۆرپه‌یی له باری ده‌به‌ین. په‌نجه‌ره‌ی روانگه‌ هه‌رچه‌نده‌ گه‌وره‌بێ، دل و ده‌ست یه‌ك ناگرن. زبان ئاویته‌ی رۆحی مرۆفه. كه رۆح به‌دوای راستیدا سه‌رگه‌ردان بوو، چۆن له مرۆف چاوه‌روانی راستی ده‌كری.

* پیناسه‌تان چیه‌ بۆ هونهر، به‌گه‌شتی، به‌تاییه‌تی شانۆ و گۆزانی؟

- به‌رای من هونهر به‌ره‌می رۆحی مرۆفه. ته‌قینه‌وه‌ی هه‌ستیکی جوان و ئاشنایه‌ له ده‌روونیکی ئاشنادا. ئامرازیکه‌ بۆ ئه‌وه‌ی ده‌روونی خۆت بناسی. كه ده‌روونی خۆت ناسی، جوانیه‌كان، جوانتر ده‌بینی، زیاتر هه‌ست به‌ خه‌م و شادی ده‌كه‌ی، زۆر سه‌یره‌ كه شادی، زۆر شادی، زیاتر له مرۆقی ناسایی، كه خه‌مگینیش بی، به قه‌ده‌ر دلی هه‌موو مرۆفه‌كان له‌سه‌ر زه‌وی هه‌ست به‌ خه‌م ده‌كه‌ی. هونهر ناسکترین هه‌سته‌كه‌ قوولترینیسه. هه‌روه‌كو كۆرپه‌یه‌کی ناسك چاوه‌دیری و شه‌ونخوونی ده‌وی و په‌روه‌ده‌كردن.

شانۆ، هونهرپیکه‌ كه به‌داخه‌وه كه‌م ناسراوه و هۆگری له هونهره‌كانی تر كه‌متره‌ زۆر هونهری له‌خۆیدا گونجاندووه. شانۆ، ده‌نگه، ره‌نگه، شیعرد، مۆسیقایه، چیرۆكه، به‌یته‌وه... هه‌تا.

روداو ده کانی. شیعری وه کو هه موو دیار ده یه کی تر قانون و چوار چیتوهی خوی هه یه و ده بی له و قانونه په یه وهی بکری. شیعری به ژانه وه له دایک ده بی. کۆر په ی ئه وینه. هه تا ئه وینه که قوولتر بی و ژانه که خه ستتر، له ژیر چاودیریه کی دایکانه دا، کۆر په که له بارتر و جوانتر ده بی.

و- چیرۆک: هه ندی کهس، هه ست و خولیاکانیان به شیعری ده رده پرن و کهسانی تریش به شیتوه کانی تری هونه ر. چیرۆکیش جۆره ده برینیکه له هه ست و خولیا و خه ونی مرۆف له چوار چیتوه و قالبی جۆرا و جۆر و تایبه تی خۆیدا. له شیتوه کانی چیرۆک، زیاتر مینی مال تینوویه تیم ده شکیتن.

ز- فهلسه فه: به بروای من شیعری له فهلسه فه جیاوازه. فهلسه فه بۆ خوی خاوه نی دنیا یه که که ده گه ل خه یال و خه ون ناگونجی شیعری ئاره زوو و فهلسه فه مه نتیقه.

ح- کۆمه ل: مرۆف بوونه وه رتیکی کۆمه لایه تیه و ناتوانی جیا له کۆمه ل بژی. هه موو ئاکاریکی مرۆف به جۆریک پیتوه ندی به کۆمه له وه هه یه. هونه ریش بۆ کۆمه له. ئه گه ر وانه بوایه هه یچ هونه رتیکی نه ده خولقا و ئه گه ریش ده خولقا، به ره و پیتش چوون و گۆرانکاری و تازه گه ری مانای نه ده ما. کهس هونه ری خوی به خراب نازانی. دادوهی کۆمه له که ههستی به ره و پیتش چوون به دی دیتن.

* به ره مه کانت چین، چاپکراو، چاپنه کراو؟

- دهفته ره شیعریکم ئاماده ی چاپه. دهستم لی راگرتوه، بۆ ئه وهی حه ز ده کهم دوا ی چاپکردنی هه موو به ره مه کانی ژیله، به ره مه می خۆم له فۆرمی کتیبدا چاپ بکه م. له زۆریه ی گۆفاره کان و رۆژنامه کان و ههفته نامه کاندای به ره مه م چاپ بووه وهک: راما، ئیستا، ئاینده، گه لاویژی نو، نغار، کوردستانی نو، هه ریمی کوردستان له کوردستانی رۆژئاوا و له نازادی ولات له ئیستانبول و گزینگ له سوید و هیوا له ئالمان ههروه ها له سروه، زریبار، ئاویه ره له کوردستانی ئیران.

له بواری شیعری و چیرۆک و وه رگیپران و شانۆدا خۆم تا قی کردۆته وه. شانۆی (قربۆقی ناوی ناوی) م، له سه ره به نه مای فۆلکلۆر نووسیوه که له سه نه بۆ ماوه ی ده رۆژ به رتیه چوو.

شانۆیه که بۆ مندالان له (۳۱۲) دیر شیعردا. ماوه ی سال و نیویک مامۆستای رینووسی کوردی بووم له شاری سه نه و ئیستاس له به شی وه رگیپانی فیلم بۆ سه ره زمانی کوردی و ههروه ها به شی بهیت و باوی کورده واری له رادیو و ته له فیزیۆنی سه نه کار ده که م. نووسه ر و ویژه ری به رنامه ی بهیت و باوی کورده واریم.

* پیتان وایه شیعری چ کاریه گه ریه کی هه یه له سه ره کۆمه ل، یان بلین ئه رکی شیعری چیه؟

- به بروای من شیعری چه ند قوئاغ تیه ره ده کا. به که م قوئاغی، قوئاغی ده روونی شاعیره. شاعیره سه ره تا له خوی و ههسته کانی خۆیه وه ده ست پیده کا. که سم پی شک نایه، هه تا خوی نه ناسیبه و نه ناساندیبه، توانیبه تی کۆمه لگا و نازادی کهسانی تریش بناسی و باسیان بکا. شیعریکی جوان ده توانی کۆمه لگایه ک ژیر و ژوور بکا. دژی ئه وه ش شیعریکی ناله بار ده توانی که سایه تیه که له پیتشدا و به گشتی ئه ندیشه ی سه ره ده میک به رتیه ژیر پرسیار.

* ئه ده ب بۆ ئه ده ب چی ده گه یه نی؟ پیتان راسته؟

- ئه ده ب بۆ ئه ده ب یان هونه ر بۆ هونه ر، راو بیرو و باوه ری جه ماوه رتیکی بوو که مه کته بی پارناسییان دامه زراند و هونه ریان بۆ خزمهت به هونه رزانی. شیعری پارناسی بۆ خه وش و جوان و رتیکی و پیتکه، به لام دژی رۆمانتیسیم و شیعری رۆمانتیکه، دووره له هیوا و ئاره زوو، دووره له خۆشه و یستی و ههستی جوان. ناوه رۆک زۆر مه به ست نییه و ئه وه ی گرینگه چوار چیتوه کی تۆکه م و توند و توله. من ئه م باوه رده لا دروست نییه و پروام وایه شیعری سه ره رای ئه وه ی ده بی چوار چیتوه و قالبیکی بیتگه رد و توند و تۆلی بی، ده بی خاوه نی رۆح و هه ست بی ئه گینا وه ک په یکه رتیکی جوانی لی دی که جوانه و به س. هه یچی تری بۆ وتن پی نییه. شیعری یان هه ره چه شه هونه رتیکی دیکه ده بی خولقاوی دهستی زانست و هه ست بی بۆ ئه وه ی کاریگه ری له سه ره ههستی کهسانی تریش بکات.

* ئالان رۆب گریی ده لیت: نووسه ره وه ک هه ره که سیکی تر له به ده به ختی هاو جۆره کانی بازار ده چیژی، به لام ئه گه ر بلین بۆ نووسینه کانی ده به ویت چاره سه ری ئه و به ده به ختیانه بکات، قسه یه کی دژی واقیع و راستیه؟ ئیه چی ده لین؟

- من هه ره له به ره رده تا ئه وه رهت ده که مه وه و ده لیم ئه وه ی نووسه رتیکی له خه لکی ئاسایی جیا ده کاته وه ئه وه یه که زیاتر هه ست به خه م و شادی ده کا. دروسته که شیعری نابی به نان بۆ برسییه ک، به لام ده توانی هانده ری ساماندارتیکی بی بۆ تیرکردنی برسییه ک. شیعری یان هه ره چه شه هونه رتیکی ناتوانی چاره سه ری به ده به ختی بکات، به لام ده توانی بیی ئه وانه ی و چاره سه ریان پی ده کری به ری بۆ لای نازاره که و کیشه که.

هونه ر ده توانی بن دهسته یی میلله تیک له وه ری خۆیدا بدا به گویی ئه وانه دا و گوتیان له نازاره کانی کپ کردوه. ده توانی کۆمه لگایه ک به ره ژینی بۆ گۆران و به ره و پیتش چوون.

ئا: دلشاد خۆشناو
(تاران)

زۆزگ قهره داغی:

لای ئەو مۆسیقاژەنە لاوانە حەزبان لەبەر دەوامییە، بەرامبەر بەرھەمی چاک و خراپ هۆشیارییەک ھەیە

زۆزگ قهره داغی هونەر مەندێکی تازه پیتگە یشتووی بەرھەدارە، ماوەی حەوت ساڵ زیاترە نامادەیی لەناو مۆزیکای هونەری کوردیدا ھەیە، واتە ھەر لەو کاتەوێ کە لە پەیمانگای هونەرە جوانەکان قوتابی بوو، سەرەتای توانا بەرھەری هونەرییەکانی دەرکەوتوو، دواتر بە وەرھێنانی چەند کارێکی میللی و کلاسیکی توانی ھێندە تر داھێنانەکانی خۆی بخاتە روو.

جگە لە نامادەکردنی مۆزیکای ژەنێن، قەلەمییکی بەرپشتی لە بواری پەخنە و گوتاری مۆزیکای ھەیە، لەم دیانە پەدا بوێرانە باس لە ئاستەنگ و لەمپەرەکانی بەردەم مۆزیکای میللی کوردانە دەکات.

* ئاستی پەخنە لە مۆسیقای کوردیدا لەچاوە پەخنە هونەرییەکانی تر چۆن دەبینی، ئایا پرۆسە پەخنە لە ناو بواری مۆسیقادا بەچ قوناغی گەیبووە؟

- چەندین ھۆکار لە پەختەوێ لاوازی پەخنەیی لە مۆزیکای کوردیدا ھەیە، ھەر لە بوونی دەسلالات و تەمەن تا پەرسەنی پەختەوێ و پەختەوێ، گزنگترین سیما کە پێرەوی ئەم شێوازە پەختەوێ، جۆری هونەرە کە پەختەوێ کە مۆزیک کارێکی بەکۆمەڵە، ھەر وەک شانۆ، ئەمەش بە پێچەوانە ھەندێ هونەری تری وەک شێوکاری و پەیکەرتاشی... تاد

سەردتا ناماژەم بە وشە دەسلالات دا، بۆ نمونە ئەگەر

من هونەر خوازێکی مۆزیک بەم لە بنکە کەدا بێمە لێپرسراوی سەرچەم گرووپە مۆزیکییەکانی کوردستان، ئەگەر ژمارە گرووپە مۆزیکییەکان شەش گرووپ بن و منیش دەست بەسەر چوارباندای بگرم، ئەگەر دوو گرووپە کە تر لە مۆزیکای کوردیدا حەز بە نوێخوازی بکەن و پەختەوێ بنیاتیگەر بگرن، ئەوا من وەک لێپرسراوی گرووپەکان ھێچ جۆرە ھاوکارییەکی ماددی و مەعنەوییان ناکەم و دەستیان لێ ھەلەدەگرم، پیتگە دەرکەوتنیشیان لێ دادەخەم و دەیانچە و سێنمەو و ناشەییلم دەنگیان بگاتە راگەیاندن، ھەندێ لە دەسلالاتداری هونەری ئەم جۆرە سەرکوتکارییە بەکار دەھێنن، پەختەوێ کاتێ دەگێرێ کە ھەموو گرووپەکان وەک یەک کاربکەن و ئازادیی ھەبێ لە کاتیگەدا ھەمان پیتگە بەجیتگەیاندن بۆ ھەمووان بێ، پەختەوێ کە سەخت دەگێرێ کە کاری کردبێ، لە کەمانچەژەنتی کە ژبانی پەختەوێ و ئامێر و ژەنێن لەناو ستۆدیۆیان لە دانەرێ کە دانراو و شیکاری ھەبێ لە کەسێ ناگێرێ کە بوو بە ئامێرێ لە دەزگاکانی راگەیاندن و لەبری ژەنێن ھەر خەریکی مۆنتاژ و سیناریۆ و تۆمارکردنێ و بەس.

* پەختەوێ کە بەرپرسیاریتی مێژوویی لە پەختەوێ، خەسلەت و مەرجەکانی کەسێک کە بێھوێ پەختەوێ هونەری لە مۆسیقادا بگێرێ چێن؟

- پێتوێستە شارەزا و پەختەوێ بێ بە رابردوویەکی پەختەوێ ئەزموون، بەلام مۆسیقای ئێمە بەھەمووی پەختەوێ سالتیکە سەری ھەلداو پەختەوێ وەک بواری ھەندەیی کوردی بەو فراوانییە نایبینم، چونکە ھۆنراو و چامە و بابەتی ئەدەبی کوردی پەختەوێ کە دێرینە پەختەوێ ئەستووری ھەیە، پەختەوێ دەتوانێ کەلکی لێ وەرگێرێ، بەلام سەبارەت بە مۆزیک پەختەوێ کە کورتی ھەیە و پەختەوێ ریتی گۆرانیبێژانی میللییەو سەرچاوەی گرتبوو، ھۆبەکی تری لاوازی لە بواری پەختەوێ نووسیندا کەمی شارەزایی و زمان نەزانی مۆزیک ناسەکانە، بەوێ کاری مۆزیکژەن تەنیا ژەنێن ئامێریک و گۆرانی و تەنە بەلای ئەمانەو، دوا ئەوێ ھەندێ کتیبی زانستی مۆزیکای جیھانی ھەیە کە ئەگەر مۆسیقاژان وەرینەگێریتتە سەر زوبانی نەتەوێکە، ھەر کەسێکی تر ئەوێ بکات لاواز دەردەچێ، ناشبێ ئەوێمان لەیاد بچێ کە ھەندێ لەو مێژگەرد و چاوپێکەوتنەوێ لە گۆشاری (پامان) لەسەر مۆسیقاو گۆرانی کران و جۆریکێن لە والاکردنی دەروازە بۆ پەختەوێ مۆسیقای و ھونەری.

* وەختەوێک لە دوا راپەرینەوێ لەناو مۆسیقای

کوردیدا دروست بووه گهرچی چالاک و بزتیون و بهرهمی جوانیان ههیه، بهلام بهکتری قبول ناکهن؟

- ئەمه بۆ بناغهی کهسانیک دهگهڕیتتهوه که پیشتر له بوازی هونه‌ریدا بهبێ بوونی پێرپه و پرۆگرامی دارپێژراو کاریان کردوه، سه‌ره‌تا ده‌کری و هک بیناسازی هه‌ر مۆسیقاری کاری خۆی بزانی، نه‌ک من بێم و مۆسیقایه‌ک دابنیم و ئەو نامیرانه‌ی که له مۆسیقاکه‌دا نۆتم بۆ نووسیوه‌ته‌وه هه‌مووی خۆم بیژهنم یا خۆم میکسی ناو ستۆدیۆ بکه‌م له کاتی‌دا شاره‌زای شیاوتر هه‌بیت.

وه‌ک پیشتر ناماژهم پێدا ده‌سه‌لاتدارانی هونه‌ر کاتی‌ک به‌یه‌کجار هه‌موو ئەو لاوه بزێوانه‌ی هونه‌ر سه‌رکوت ده‌کات و ته‌نیا کاره‌کانی خۆی ده‌گه‌یه‌نیتته‌ جێ، گوێگر و بینه‌ری کۆمه‌لگه‌ی ئاسایی له‌سه‌ر ئەوه رادپێن که هه‌موو شت به‌و ده‌سه‌لاتدار و پیاوه کۆنانه‌ی هونه‌ری مۆزیک ره‌وايه، ئەمه‌ش له‌ ریتی خۆ ده‌رخستن و زۆر خۆ دووباره‌کردنه‌وه‌ی بێ داھێنان، ئەمه‌ش خالی دروستبوونی ئەو قبول نه‌کردنه‌ی لاوه‌کانه‌ که له‌ژێر ده‌ستی سه‌رسپییه‌کانی هونه‌ردان، کاتی‌ک که‌س ناتوانێ بیروبوچوونی خۆی ده‌رپری، بۆ نمونه‌ ئەگه‌ر لاوتیک به‌ نه‌ینیش بێ هونه‌ریکی جوان و پرمانا له‌ ریگه‌یه‌کی تره‌وه ده‌رپیت، ئەوا هه‌موو ئەو لاوه ده‌ستبه‌سه‌ر و دیلانه‌ی تر پێیان ره‌وا نییه‌ و قبولی ئەو هونه‌ره‌ گه‌شه‌ی هاوڕیکه‌یان ناکهن و به‌بێ پرسى ده‌سه‌لاتداره‌ گه‌وره‌کانی هونه‌ر په‌نجه‌ به‌ ئاودا ناکهن.

* به‌رهمه‌پێنانه‌ی مۆسیقا لای هونه‌رمه‌نده‌ لاوه‌کان شیتوازی جۆراوجۆری هه‌یه، به‌لام زۆر جار هونه‌رمه‌ندانی به‌ ئەزمون گله‌یی ئەوه‌تان ئاراسته‌ ده‌کهن که ئیوه‌ له‌ ئاماده‌کردنی مۆسیقادا زۆر په‌له‌ ده‌کهن؟

- ئی خۆ ناکری له‌ چاخه‌ رابردووه‌کانی ئەوروپاوه‌ ده‌ست پێ بکه‌ینه‌وه، ئەگه‌ر وا بکه‌ین فریای کۆن و نوی ناکه‌وین، له‌لایه‌کی تره‌وه‌ خراپی باری بزتیوی هونه‌رمه‌نده‌که‌ پال به‌ په‌له‌ کردنییه‌وه‌ ده‌نیت بۆ په‌رشکردنی کاری هونه‌ری، ئەویش به‌ مه‌به‌ستی ده‌ستکه‌وتی ماددی کاری هونه‌ری پرۆژه‌ی تالی ده‌وی تا په‌نجه‌ت شیرین بکات، په‌له‌کردنی باشه‌ که بازه‌ل‌دان نه‌بێ به‌سه‌ر زانستدا، چونکه‌ ئەگه‌ر بازدان بێ ئامانج ناپیکتی، دواي ئەوه‌ مۆسیقا به‌شی زۆره‌ هه‌ر له‌ دانان تا ژه‌نین و کۆنسرماستر و ماسیترو و مامۆستا و ره‌خنه‌گر، هه‌ریه‌ک له‌مانه‌ ده‌ریابه‌که‌ و ماندوو بوونی ده‌وی بۆ برینی.

من بۆ خۆم هه‌ندی جار په‌له‌م، به‌لام له‌ کاتی‌دا

کاریکی هیتواشم دانا بیت و دواي ته‌واوبوون هه‌ول ده‌ده‌م به‌ زووترین کات بیگه‌یه‌نمه‌ جێ و گوێ بیستی کاره‌که‌م بیه‌مه‌وه، من زۆر هاوڕیتی مۆزیکناسی ناسراو (ع.ج، سه‌گرمه‌)م، ئەو ئاگاداری کاره‌کانه‌، ده‌زانی که زۆر به‌ په‌له‌م له‌ دانانی مۆسیقادا، کاریکی ئۆرکیستراییم له‌سه‌ر گۆرانییه‌کی که‌له‌پووری کوردی نووسیوو که‌له‌ سه‌ره‌تا دا شه‌ش نامیر بوو، پاشان که‌ گوئیستی ئەم کاره‌م بوو، به‌ کۆمپیتوته‌ره‌که‌ نووسیوو مه‌وه‌ باسی شیتوازی نامیربه‌ندی ئۆرکیستراسیۆنی بۆ کردم که‌ چۆن ده‌بیت و منیش نامیره‌کانم به‌پێی رینماییه‌کانی (ع.ج. سه‌گرمه‌) زیاد و که‌م کرده‌وه، دوايیش هه‌ر نه‌گه‌یشتمه‌ ئەنجام، ئەمه‌ نزیکه‌ی سێ سال له‌مه‌وه‌ به‌ره‌ئه‌وه‌ی بازم به‌سه‌ر ئەو قوناغانه‌دا داوو که‌ په‌یژه‌به‌کت بۆ ئەم قوناغه‌ بۆ دروست ده‌کات، ئەمه‌ش باجی په‌له‌کردن بوو.

* هونه‌رمه‌ندانی لاو له‌ چ ئاستیکی ئاکادیمی‌دان، چ هۆشیاریه‌کیان سه‌باره‌ت به‌ مۆسیقای میلیلی هه‌یه، به‌تایبه‌تی ئەم‌ڕۆ که‌ له‌ دنیای مۆسیقادا بایه‌خی تایبه‌ت به‌ فۆلکلۆر و به‌رهمی میلیلی ده‌دری؟

- ئیستا له‌ناو لاوانی هونه‌رخوازا هۆشیاریه‌ک هه‌یه له‌ به‌رانه‌ر جوان و ناشیندا، به‌تایبه‌ت ئەوانه‌ی چه‌زبان له‌به‌رده‌وامییه‌، ئەوه‌ی گرفته‌ هه‌ر که‌سیکیان به‌رهم و ستایلی خۆی به‌ره‌وا بزانی، بۆ نمونه‌ جۆری کارکردنی دوو نامیر ژه‌نی میلیلی و کلاسیکی جیاوازه‌ له‌ به‌جیگه‌یاندنی به‌رنامه‌ و کۆنسرته‌کانیاندا، بۆ وینه‌ نامیری چه‌لۆ له‌ ئۆرکیسترا‌دا به‌کارده‌هێنری، کاتی‌ که‌ ناهه‌نگ سازده‌کری، ئەم نامیره‌ له‌گه‌ل کۆمه‌له‌ خیزانیکی تردا به‌هارمۆنی و کۆنه‌ لراپۆنیت، واته‌ کۆمه‌له‌ی هیتلی میلیژدی و هاوشانکردنی جیا له‌ نامیری چه‌لۆرۆلی هه‌یه، ناتوانی له‌ناو ئەو هه‌موو خیزانه‌ نامیرانه‌دا به‌بێ نۆته‌ کاربکات، به‌لام ده‌سته‌یه‌ک نامیرژه‌نی میلیلی که‌یه‌ک هیتل مۆزیک ده‌ژهنن ده‌کریت نۆتی گۆرانییه‌که‌ له‌به‌ر بکه‌ن و هه‌ر به‌بێ نۆت بیژهنه‌وه‌.

لاوازی نامیرژه‌نانه‌ی میلیلمان ئەوه‌یه‌ که‌ ئەکادیمی نین، ئەگه‌ر له‌ ئۆرکیسترا‌دا وه‌ک چۆن له‌ ئێراندا تیکه‌لییه‌ک له‌ نامیری میلیلی ده‌کهن، ئەگه‌ر سه‌نتوریک له‌گه‌ل ئۆرکیسترا‌دا بژه‌نیت، ئەگه‌ر نۆته‌ به‌کار نه‌هین، ئەوا ئەو هه‌موو هیتله‌ی بۆ جیا‌ناکریتته‌وه‌و به‌بێ نۆته‌ جیگه‌ی مه‌به‌ستی خۆی بژه‌نی، ئەوه‌تا (هۆشه‌نگ کامکار) کۆنشرتینۆی بۆ سه‌نتور و ئۆرکیسترای سیمفۆنی ته‌هران داناوه‌، ئەمه‌ له‌ کاتی‌دا پشتی به‌ نۆتانیکی سه‌نتووری وه‌ک ئەرده‌وانی برای به‌ستوه‌وه‌، ئینجا ئەوه‌ی جیی

کوردییه‌کان، به‌لام داخه‌که‌م هه‌موو ئاستیکی تیدا بلاوده‌کریتته‌وه که زۆرجار (TV) به‌مه ناشیرین ده‌بی و ئاستی هونه‌ری داده‌به‌زی، پیم وایه به‌ر له‌وه‌ی کاره‌کانم به‌جیتته ته‌له‌قزیژنه‌وه، باشته‌ره له‌ کۆمپانیایه‌که‌وه به‌جیهاندا بلاو‌بکریتته‌وه، یان نمایشی سه‌رانسه‌ری بۆ بکریت، پاشان وینه‌ بگیری، له‌م قۆناغه‌دا (TV) ناتوانی مافی هه‌موو به‌ره‌مه‌که‌ دابین بکات و له‌گه‌لشیدا وینه‌ی بگریته و بیته‌ خاوه‌نی به‌ره‌مه‌که، به‌لام له‌چه‌ند (TV) یه‌کدا هه‌ندی خزمه‌تی باش پیتشکه‌ش کراون یه‌کیتک له‌وانه دانانی ستۆدیوی ده‌نگ و تۆمارکردنی گۆرانی و موسیقایه یان که‌نالی ئاسمانی کوردستان مافی تۆمارکردن ده‌داته‌وه به‌ گۆرانیه‌یژ و مۆزیک‌ژنان که‌ ئه‌مه له‌ سالانی رابردوودا نه‌بووه.

تیپینی: ئه‌م هونه‌رمه‌نده موسیقاژنه‌ چه‌ند به‌ره‌مه‌یکی تۆمارکردووه له‌وانه «سه‌مایه‌ک بۆ دایکم- چوارینه‌ی ژیدار»، «سه‌مایه‌ک بۆ گرووی کامکاران- ئۆرکیسترا»، «وه‌رینه‌ی ئه‌رخه‌وان- چوارینه‌ی ژیدار و باله‌بان»، «مۆزیک‌کی دیری- کلارنیت و چوارینه‌ی ژیدار»، «مۆزیک‌کی که‌له‌پووری- بۆی دینم- چوارینه‌ی ژیدار».

ئا: کامهران هه‌مه‌ که‌ریم
(سلیمانی)

دلخۆشییه له‌م ده‌ ساله‌ی دواییدا پیتشکه‌وتنی زیاتر له‌بوارای رۆشنیبری هونه‌ری موسیقی سه‌ری هه‌لداوه.

* تۆمه‌به‌ستت ئه‌وه‌یه که‌ پتویسته موسیقا میلییه‌کان، یان ئه‌وه‌ هونه‌رمه‌نده موسیقییه‌کانه‌ی خه‌ریکی کاری میلیین، توانای خۆتندنه‌وه‌ی نۆته‌بان هه‌بیت، هه‌روه‌ک چۆن ئامیژنه‌ میلییه‌کان له‌ ئیتراندا به‌شداری کاری ئۆرکیسترای سه‌مفونیا‌یی ده‌که‌ن؟

- بێگومان ده‌بێ ئامیژنه‌نی میلی نۆته‌ بزانیته‌ ئه‌گینا داهینانیان پێ ناکریت، هه‌ندی که‌س که‌ گرووپه میلییه‌کانی ئیتران له‌سه‌ر ته‌خته‌ی شانۆ ده‌بین، پێیان وایه، چونکه‌ نۆته‌بان دانه‌ناوه‌ نایزانن، به‌لام ئه‌مه‌ پتوهندی به‌ پرۆقه‌کردنی زۆروه‌ هه‌یه، هه‌روه‌ک وتم له‌ پیتشتردا که‌ زۆریه‌ی موسیقا میلییه‌کان یه‌ک هیلن و له‌به‌رکردنیان کاریکی ئاسانه، به‌لام کیشه‌ی نه‌زانینی نۆته، له‌ دوو حاله‌دا زۆر به‌روونی زبان به‌ ئامیژنه‌که‌ ده‌گه‌یه‌نی:

۱- کاتی له‌گه‌ل ئۆرکیسترای سیمفونیا‌دا سۆلۆ و کۆنسرته‌تۆی هه‌بی.

۲- له‌ناو ستۆدیو‌دا کاتیک له‌ هه‌ندی جاردا ئامیژنه‌کان یه‌ک یه‌ک هیله‌کانی خۆیان ده‌ژهن، لێره‌دا ئه‌وه‌ی نۆته‌ نه‌زانیت، یه‌ک هه‌له‌ بکات نازانی چۆن خۆی راست بکاته‌وه.

من نمونه‌یه‌ک ده‌هینمه‌وه کاریکی ئۆرکیسترای ژیدارم بۆ سۆلۆی باله‌بان داناوه له‌گه‌ل ژیداره‌کان تۆمار کردوون، میلۆدی ئامیری باله‌بانه‌که‌ هی «کاروان مه‌حموود» ی باله‌بان ژه‌نه، چه‌ند رسته‌یه‌کی میلۆدییه‌که‌ی داناوه به‌کاسیت و دای به‌من و کاره‌که‌م بۆ ته‌واو کرد، ئه‌گه‌ر خۆم میلۆدی باله‌بانه‌که‌م دابنایه، به‌و شیوازه‌ سه‌ری نه‌ده‌گرت جارێکیشیان «ئه‌سه‌لان کامکار» بۆی گێرامه‌وه و تی کابرایه‌کی نه‌یژه‌نمان پتویست بوو، چه‌ندانمان تا‌قی ده‌کرده‌وه که‌ په‌نجه‌یان شیرین بوو، به‌لام نۆتیان نه‌ده‌خۆتنده‌وه، کارمان هه‌ر نه‌کراو دو‌اکه‌وتین تا ئه‌و کاته‌ی نه‌یژه‌نیکی ئاست مامناوه‌ندی دۆزرایه‌وه و نۆته‌ی ده‌خۆتنده‌وه، بێ دو‌اکه‌وتن کارمان کۆتایی پێ هات و له‌ بازار بلاو بۆوه، ئه‌م نمونه‌یه‌م له‌یاد ناچێ بۆ ره‌چاوکردنی کاروباری زانستی له‌ناو ستۆدیو‌دا.

* تاچه‌ند راگه‌یانندی کوردی به‌گشتی و ئه‌و دوو که‌ناله‌ کوردییه‌ ئاسمانییه‌ کاریگه‌رییه‌کی گرنگیان هه‌بوو له‌سه‌ر ئاستی پیتشخستنی گۆرانی و موسیقای کوردی؟

- له‌ دوا‌ی راپه‌رین تا سالی «۱۹۹۱» گرنگی ده‌دری به‌ گۆرانی و موسیقای کوردی بۆ ده‌وله‌مه‌ندکردنی میدیا

په‌خه‌ی ئه‌وان. زۆریه‌ی په‌خه‌گران ئه‌و ده‌قانه‌یان به‌باشی نه‌خویندۆته‌وه که په‌خه‌ی لیده‌گر، له لای ئه‌وان ته‌نیا دوایین بۆچوونی سیاسی من گرینگه. یان ئه‌وه‌ی که که‌سیک داوام لیده‌کات دهمم داخه‌م. له راستیدا مه‌سه‌له لاوه‌کی و که‌م بایه‌خه‌کان ده‌که‌ونه پێشه‌وه‌و ئه‌و شته من ماندوو ده‌کات. له ولاته‌کانی دی هه‌لومه‌رج به‌و توندییه نییه.

* که‌واته به‌و حیسابه، وه‌رگرته‌ی خه‌لاتی نۆیل، به جۆریک له تۆله ستانده‌وه له په‌خه‌گران داده‌نیی؟

- به‌لێ، هه‌لبه‌ت، ئه‌وه‌ش هه‌یه.

* زۆریه‌ی په‌خه‌گران پێیان وایه که تۆ ئه‌و خه‌لاته‌ت له‌به‌ر سیانه‌ی «دانتریك» {ته‌پلی ته‌نه‌که، پشیلوه‌ و مشک، سالانی سه‌گی} وه‌رگرتوه‌ و ئه‌وه که ته‌واوی به‌ره‌مه‌کانی دیکه‌ی تۆ هه‌موویان بێ هێزیوون.

- ئه‌و شیوه‌ی رووبه‌رووبوونه‌وه‌یه ماندووم ده‌کات. له ده‌روه «سفره‌ی ماسی» هه‌روه‌ک پێشوو پێشوازی لیده‌کری و ئه‌و کتیبه‌ هه‌شتاش خوینداری خۆی هه‌یه. پۆمانیکی دیکه‌ی من له‌ژێر ناوی «مشکی خورما» هه‌ر ئیستا که له ولاته ئه‌سکاندینا قییه‌کان چاپ کراوه‌ته‌وه.

ئیستا ئیمه که سالی (گوته) جیژن ده‌گرین (گوته) له قوناعی وه‌نیوکه‌وتوویشدا له لایه‌ن هیندیك نه‌زانه‌وه سه‌ره‌زنش ده‌کرا، که هه‌رگیز به‌ره‌مه‌کانی دیکه‌ی نه‌گه‌یشتنه «ئالام فیرتیری لاو». ئایا ده‌بوو نوسخه‌یه‌کی وه‌ک «ته‌پلی ته‌نه‌که» م بنوسسیایه؟ له‌و باره‌دا هه‌ر په‌خه‌یه‌ک که ئیم بگرن له جیگای خۆی ده‌بوو.

* ئایا به‌ره‌مه‌کانی ئیوه له ده‌یه‌ی هه‌شتاو نه‌وه‌د-دا، به‌ره‌م گه‌لی وه‌ک «زمان ده‌ره‌ینان»، «داری وشک بوو»، «مشکی خورما» و «ده‌شتی پان و به‌رین» په‌نگدانه‌وه‌یه‌ک بوون له چالاکیه‌ سیاسییه‌کانی ئیوه؟

- ئه‌و قسه‌یه به‌ ته‌واوی بێ ئه‌ساسه، من هه‌میشه ئه‌و ئیدیعیام گۆی لیده‌بێ که «ده‌شتی پان و به‌رین» چیرۆک نییه، به‌لکو وتاریکی زانستییه. ئه‌وه له راستی به‌ دووره، ئه‌و به‌ره‌مه‌ چیرۆکی پهلوانه، هه‌لبه‌ت له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌یه‌کی ئالۆز و شیوه‌یه‌ک له به‌ره‌نگاری له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا خوینداری له ته‌ک ئه‌و به‌ره‌له‌ستکاریه‌دا رێک که‌وتوون و مه‌سه‌له‌که‌یان به‌ ته‌واوی ده‌رک کردوه.

* پیت وایه چالاکیه‌ سیاسییه‌کانی ئیوه کاربگه‌رییان له‌سه‌ر وه‌رگرته‌ی خه‌لاتی نۆیل هه‌بووه؟

- من هه‌ج زانیارییه‌کم له‌سه‌ر شیوه‌ی به‌خشیانی خه‌لاتی نۆیل له لایه‌نی ئه‌کادیمیای سویدیه‌وه نییه، به‌لام بێ شک ناتوانی به‌ره‌مه‌کانی من جیا له چالاکیه‌ سیاسییه‌کان، ده‌رک بکه‌ی. ئه‌کادیمیای لایه‌نی سیاسی نییشتی له پێش چاو گرتوه‌ و ئه‌وه کارتیکی راسته.

* خه‌لاتی نۆیل پێداگرته‌ له‌سه‌ر ئیوه تا که نووسه‌ری ئه‌لمانی له کاتی ژیا‌ندا به‌ناویانگی جیهانییه‌وه. ئه‌و خه‌لاته چ کاربگه‌رییه‌کی له‌سه‌ر ئه‌ده‌بیاتی ئه‌لمانی هه‌یه؟

- من پیم وای نییه «تا که نووسه‌ر» بم. وئ ده‌چێ

وتووێژ له‌گه‌ڵ گوته‌رگراس

* جه‌نابی گراس، ئیوه بیست سالی ته‌واو، پالێوراوی وه‌رگرته‌ی خه‌لاتی نۆیل بوون، ئایا ئه‌و ئومیدده‌تان هه‌بوو که خه‌لاتیکی ئه‌وتۆتان به‌نسیب بێ؟

- من نه‌ چاوه‌روانی ئه‌و خه‌لاته‌ بووم و نه‌ حیسابیشم له‌سه‌ر ده‌کرد، چونکه له ته‌واوی ئه‌و سالانه‌دا نووسین کاتی منی گرتیوو. له‌وه‌ خوشحالم که له ته‌مه‌نی چل سالییدا ئه‌و خه‌لاته‌م وه‌رنه‌گرت، چونکه وه‌رگرته‌ی خه‌لاتی نۆیل بۆ نووسه‌ریک له‌و ته‌مه‌نه‌دا، بێگومان زۆر قورسه. ئیستا که له ته‌مه‌نی زیاتر له هه‌فتا سالییدام، ده‌توانم ئه‌و خه‌لاته‌ به‌خوشییه‌کی زۆره‌وه قبوول بکه‌م.

* یه‌که‌م دژه‌ کردوه‌تان چی بوو؟

- بیرم له‌ دایکم کردوه‌وه، خۆزگه‌ ئه‌و پۆزانه‌ی به‌چاو ده‌دیت. ئه‌و ته‌نیا سه‌ره‌تای ده‌ست پێکردنی چالاکی منی دیت و هه‌میشه‌ نیگه‌رانی داها‌تووی من بوو. زۆریه‌ی تاییه‌مه‌ندییه‌ دیارده‌کانی که‌سایه‌تیم له‌ دایکم بۆ به‌میرات ماون. دوایی بیرم له (هاینریش بۆل) کردوه‌وه... که‌سیک که ئه‌و خه‌لاته‌ی بیست و پینج سال به‌ر له ئیستا وه‌رگرت.

(هاینریش) رات چۆنه له‌ویاره‌وه؟ دلنیام ئه‌گه‌ر زیندوو‌بوایه، زۆر خوشحالم ده‌بوو.

* ئه‌و خه‌لاته‌ پێداگرته‌یک بوو له‌سه‌ر ناویانگی تۆ له ده‌روه‌ی ئه‌لمانییا. له کاتی‌کدا له ئه‌لمانییا ژماره‌یه‌کی زۆر له په‌خه‌گرانی ئه‌ده‌بی هه‌روا په‌خه‌ت لیده‌گرن. ئه‌و هه‌لسوکه‌وته دوولایه‌نه‌یه‌ چۆن هه‌لده‌سه‌نگینی؟

- نازانم، له رابردوودا که هه‌یشتا په‌خه‌گران قسه‌یه‌کیان بۆ کردن پێ بوو، من زۆرتر سه‌رنج ده‌دایه

ئەو دەش لە ھونەری ڕەخنەگرانی ئەدەبی بێت کە نووسەرانی ھاوچەرخێ ئەلمانی لە توانای دەرپرین بە لاواز دەزانن کە ھەلبەت پێچەوانەی ئەمەش راستە! زیاتر لە ئەیالەتە تازەکان «ئەلمانیای ڕۆژھەلاتی پێشوو» ژمارەبەکی زۆر نووسەری بەرجەستە ھەن. لەوانە دەتوانین «ئینگۆشولتسە» ناوبەربین.

«گرۆتد ئیشپیت» ی سوبسری یا «گیرھارد کوپف» لە بییری خۆتاندا دابنن. ئەوانەش لە نووسەرە ھەڵبەتەکان ئەلمانی زمانەکان، بەلام ھیتدیگ لە ڕەخنەگرانی ئەدەبی نامادەنن ئەو راستییە قبوڵ بکەن.

* شیوەی داستانووسی ئیو لە دەرھویدا پەڕەوی زۆری پەیدا کردووە، «جۆن ئایرۆنگ» لە قوتابییبەکانی تۆبە لە زەمینەیی چیرۆکدا، بەلام لە ئەلمانیادا بەم شیوەیە نییە. ھۆکی چیبە؟

- ئایرۆنگ خۆی بە پەڕەوی من دەزانن، ھەرھوک من کە خۆم بە قوتابی «ئالفرید دۆبلین» دەزانم. بە بۆجونی من ئەو راستە کە ھەر کەسێک پەڕەوی لە کەسێکی دیکە بکات، چونکە ھیچ شتێکمان لە ئاسمانەوہ بۆ نایەتە خواری، فیربوون لە ھی دی، بۆم شتێکی زۆر ئاساییە. ئەمڕۆکە - لاوان - لە ئەلمانیادا بەشیوەبەکی دی چاوە لەو مەسەلەبە دەکەن، ئەو تیروانینە پێ بە پیتی شەپۆلیکی نوێ، واتە خۆ دەرخستن وەک بلیمەتیک لە جولان داہە.

* ئایا ئیوہش لەو باوەرەدان کە نووسەرە لاوەکان بەو جۆرە کە پتوبستە لە چالاکییە سیاسییەکاندا بەشداری

ناکەن؟

- بەلێ، لە تەواوی کۆمەڵگای ئیلمەدا ئەو کەمتەرخەمییە بەرچاوە دەکەوێ. ئیلمە نووسەری بە دەربەستی وەک «ھاینە فرایلیکرات» مان ھەبوون و بە راستی ئەو سوننەتە دوای شکستی رووناکبیران لە کۆماری وایار لە لایەن وەچەیی مەنەوہ پەسندکراو ئیستاکە ترسی ئەو کە ئەم سوننەتە لەبەر خۆ بواردنی نووسەران بە بای فەرامۆشی بسپێردرێ زۆر زۆرە.

* ئەو خەڵاتە بۆ ئیوہ نە تەنیا ناوبانگی نوێ، بەلکو ۱.۸ میلیۆن مارکیشی بە دیاری ھیتاوە. چ لەو پارەبە دەکە؟

- باشە. من لە رابردوودا سێ دامەزرادەیی خێرخوازیم بنیاد نابوون. ریکخراوەی «ئالفرید دۆبلین»، ریکخراوەی «چوود ویلی» بۆ پشتیوانی کردن بە گرافییستە پۆلۆنیاییەکان و ھەرھوہا دامەزرادەبەک بۆ پشتیوانی کردن لە «کولی» یەکان، کە ئەو دامەزرادەبە لە داھاتوودا بە تەواوی بەھێز دەکەم، بەلام بەبێ شک شیوەی ژیانم ناگۆرم.

لە فارسییەوہ: د. ئومید حەسەن پوور (سەردەشت)

سەرچاوە:

رۆژنامەی (Focus)، ۱۹۹۹/۱۰/۴.

وەستاوہ، ئەگەرچی زیاتر لە دەیات گرتە ھی ھەمان ئەشکەوت بوون، بەلام بەبیینی گرتەکان ھەستت بەخۆ جووینەوہ نەدەکرد، ھەر گرتەبەوہ جۆرە دارشتتیک و جوانیەکی خۆی ھەبوو، نکولی لەوہ ناکرێ لەنیو مەملەکەتی تاریکستانی نیو ئەو ئەشکەوتەدا چۆن توانیبوہتی ئەو ھەموو جوانیە شاراوہیەیی سروشت بەرجەستە بکات، دیارە ماندوو بوونیکی زۆری چەشتووہ تا گەشتتۆتە مەرامەکانی.

جیبی وەبیرھیتانەوہیە، ھونەرمانە ئەگەرچی تەمەنی ھونەری ھیتنە نییەو لە وەچەیی گەنجەکانە، بەلام عیشقی ئەم ھونەرە واسەو داسەری کردووەو بەھەرە توانای خۆشی بۆ خستتۆتە گەر و توانیبوہتی لەو ماوە کورتەدا ھەنگاوی لەبار و دیار بەھاوپیژنی بەرەو بەرزگی. ناوبراوە لەسالی (۱۹۷۲) لە ھەولپێر چاوی بەدنیا ھەلپناوە، سالی (۱۹۸۸) دەستپێکی کاری ھونەری بووہو سەرەتا لە شانۆوہ دەستی پیکردووەو دواتر خزاوہتە نیو جیھانی فۆتۆ. لە سالی (۱۹۹۶) تا ئیستا لە ھەشت پێشانگەیی ھاوہەش بەشداری کردووەو چوار پێشانگەیی تایبەتیشی کردۆتەوہ.

ب. ھوراز

بەکر نەبی لەنیوان دوو دنیادا

ھونەرمانەندی فۆتۆگرافی شاری ھەولپێر بەکر نەبی چوارەمین پێشانگەیی فۆتۆگرافی تایبەتی خۆی لە گەلەری میدیا لە رۆژانی (۱۲-۹/۱۴/۲۰۰۴) نمایش کرد، زیاتر لە پەنج وینەیی فۆتۆگرافی رەنگاوەرەنگی قەبارە (۳۰×۴۰سم) خستتە روو، تابلۆکان رەنگدانەوہی جوانی و سبھراوی سروشتی رەنگینی کوردستان بوون، زۆریەکی گرتەکان، گۆشەنیگای جوانیان پێوہ دیاربوو، بنەماکانی ھونەری فۆتۆگرافی تییاندا بەرجەستە کرابوون.

ھەرھوک لە ناوینیشانی پێشانگەکەدا ھاتووہ، ھونەرمانەند لەمبانی ئەو دوو کۆمەلە وینانەیی نیشانی دا بوون، بەشیکیان رەنگدانەوہی جیھانی دەرھوہی سروشتی کوردستان بوون، بەلام بەشەکی تری وینەکان گوزارشتیان لە جیھانی شاراوہی ناوہوہی سروشت دەکرد ئەوانیش ئەو دارشتنە سەیرانەیی ناوہوہی ئەشکەوتتیک بوون، زۆر لەم گرتانە مەرۆف ھەستی بەوہ دەکرد لەبەردەم دەیان پەیکەری شاکاری ھونەرمانەندی دەستپێرەنگین

بۆ مامۆستا سلیمان شاکری هونەر مهند «عاشقی سروشت» به ئومیدی سهلامهتی

گه‌لی جارن، به‌دزییه‌وه ده‌رۆیت و ده‌بیت به‌میوانی
(سروشت)
له‌وه‌خت و زه‌مه‌نی جیا جیا ..
«سروشت» یش به‌ده‌ست به‌تالیی ناتگه‌رینیتته‌وه!!
به‌لی وام زانیوه له‌خۆشه‌ویستی «سروشت» دا هه‌ندی جار
ئه‌گه‌ر سرووشی (بابه‌ت) یش هات، ئه‌وه به‌یه‌که‌وه
په‌سمیان ده‌کیشی!
واته (بابه‌ت و سروشت)، ئه‌وه بابه‌تانه‌ی که
به‌پۆشاک‌ی فۆلکلۆری کوردی پۆشراون. ئه‌وه‌شبان
مافی خۆته ... چه‌زی خۆته ..
ده‌ی با ئه‌وه‌شیانته‌ی لی‌ ئاشکرا بکه‌م!
که‌ هه‌ندی جارن ده‌ستی (سروشت) ده‌گرت و ده‌بیه‌ی
له‌نیو خانوو و به‌ره‌یه‌کی ساکاری کوردیدا جیژوانی خۆتی
له‌گه‌لدا ده‌که‌ی و له‌سه‌ر سفره‌ی (بارانی په‌نگی رۆنی)
که‌ زۆر چه‌زبان لی‌ ده‌که‌ی، که‌سه‌نه‌زانم په‌سمیان ده‌کیشی،
ئینجا له‌پاشاندا دیت و پیمان ده‌ناسیتی
چقه‌یدییه‌ مامۆستا .. لی‌ت ناگرین
چونکه‌ تۆ سه‌ره‌ستی!!
به‌لی مامۆستای به‌ریتز ..
ئه‌مانه‌ هه‌ر هه‌مووی .. خه‌سه‌له‌ته‌کانته و تاییه‌ته‌ به‌ دنیا
په‌نگه‌له‌بیه‌کانی خۆت ..
ده‌کرئ شتی تریش هه‌بن من نه‌یزانم؟!
... ئه‌وه‌شبان هه‌ر ماف و چه‌زی خۆته
ئاره‌زوو و خه‌می خۆته .

ده‌میکه‌ من و تۆ له‌یه‌کتر ده‌پرسین و خه‌مه‌کانی
هونهریمان به‌با ده‌که‌ین.
بووین به‌ ئازیز و «هاوکار» ی یه‌کتر.
خۆ ده‌زمانی هاویری و ئازیزتیکی تری هه‌یه!
خانیکی شه‌نگ و جوانه - ناوی (سروشت) ی کوردستانه
زۆر له‌مبێه‌ په‌فیتیکی هه‌ره‌ کۆن و به‌ ته‌مه‌ن، ریتچکه‌ و
ریتبازی خۆته ..
(ده‌شرانم واز له‌من، له‌ خزم و دۆست و براده‌ران ده‌هیتی،
به‌لام واز له‌ «سروشت» ناهیتی!)
زویر نام هه‌قی خۆته ...
«سروشت» دیاره‌یه‌کی به‌هیزو زاله‌ له‌سه‌ر دل و ده‌روونت
خود و زاتی خۆتی پی‌ ئاوپه‌رژین ده‌که‌ی
به‌لی سروشت: شه‌وجه‌ری شه‌وانی زستانته
که‌زبای شه‌مالی هاوینته
گزنگی به‌یانی رۆژانی به‌هارته
جوانی و خۆشی و گه‌لارپه‌زانی پایزته
هه‌ناسه‌ته
پیناسه‌ته
چونکه‌ هه‌ر «سروشت» بوو له‌ ده‌ریای واقیعه‌وه خۆی پی
نیشان دایت و عاشق و گیرۆده‌ی بوویت
هه‌قی خۆته
مافیکی «سروشتی» خۆته
ئه‌وه‌نده (سروشت) ت خۆش ده‌وی
هه‌رده‌م له‌به‌ر چاوت ناکه‌وی
ئه‌وه‌تا جی‌ په‌نجه‌کانت له‌نیو جه‌سته‌یدا تقووم بووه و
نازانی چۆن بپه‌رینیتته‌وه و بیکه‌ی به‌ بووکی مراز
خۆشت ده‌وی، وه‌کو سادیه‌ی و ساکاری و پاکی خۆی

دارا محمهد علی

گور هترین پیشانگای کتیب و که مترین خوینەر

له پیشانگایه کی کتیبدا، که نزیکه ی (۲۵۰۰) ناویشانی جوړاو جوړ له زمانه کانی کوردی و عه ره بی و ئینگلیزی و فارسی نمایش کرابوون، هه ره ها له رووی نرخیشه وه داشکاندن بهر پژهی ۲۰٪ بو هه کتیبیک هه بو، که چی خوینهران و کپیارانی کتیب له په نجی دهست تپه پریان نه ده کرد و ئەمەش ئەوه دهخاوتیت، که هه لوهسته ی له سه ر بکریت و له و هۆکارانه بکۆلریتته وه، که خوینهرانی کتیبیان به و ناقاره دا بردووه، که تهنانهت، ئەگەر بو ته ماشا کردنیش بیت سهردانی کتیبخانه و ئەم جوړه پیشانگایانه نه کهن، که بو کتیب ساز ده کريت. له مه ر نه خویندنه وه ی کتیب و که مبوونی خوینهرانی له رۆزی ئەمرودا ئەم رپسۆرتاژه مان ساز کرد و ئەمه ی خواره وهش پوخته یه کی بوچوونه کانه: له سه ره تا نووسه ر و وه رگتیر بهر پز که ریم سو فی به م شپوه یه هاته ناخافتن: له میژه و توویانه «کتیب خۆراکی میشکه» هه ره ها کتیب و کتیبخانه وه ک دیارده یه کی شارستانی و سیمبولی رۆشایی نه ته وه و گهل خۆی ده نوینتی و به یه کییک له پتوره کانی راده ی پیشکه و تنی گهلان ده ژمیردری.

کاتی پیشانگایه کی کتیب ده کريتته وه، چاوه روانی ئەوه ی لی ده کريت زۆرتیرین که س له خوینهران به پیریه وه بچن و وه ک خو پیشاندانیکی جه ماوه ری پیشوازی لیبکريت و زۆرتیرین کتیبی تیدا بفرۆشريت، به لام وه ک دیاره بارو دۆخه کان له هه موو سه رده می کدا وه کو یه ک نین و له گۆرانی به رده و امدان چ رووه و هه وراز، چ رووه و نشیو. لای هه مووان ئاشکرایه هه ر له میانه ی شه ری هه شت ساله ی عیراق - ئیرانه وه بیگه ره تا راپه رین و دوای راپه رین و تابه ئەمرو ده گات، گه لی عیراق به گشتی و گه لی کورد و کوردستان به تایبه تی رووبه رووی سه دان نسکو و نه هاهمه تی و مالتویرانی و ده ره ده ری و

راوه دوونان و نه نفال و کیمیاباران و راگواستن و بچ سهروشوینکردن و ئاکامی شه ره ناو خو بیه کان و خراپی باری گوزهران و چهندان جوړ له نابلووقه ی نابووری و سیاسی و دهروونی و کۆمه لایه تی و ده بان شپوازی دیکه ی ته نگ پی هه لچنین و بگه ره به رده و دله راوکی و... تاد، ئەمانه هه موویان و ناسه قامگیری سیاسی ولات و ناوچه که ش هه ریه که وه به دهوری خۆی به شداری و کاریگه ری خۆیان هه بووه له ماندوو کردنی میشک و چاندنی تو ی دلساردی و ناو مییدی به راده به ک که و میشک به ئاراسته یه ک جووله بکات که جوړه سارد و سهریه که له دنیای خویندنه وه بینیتته ئاراه، ده بی ئەوه ش بلتین که له دوای راپه رین و ئەو شپوه به رژه وه ندیه ماده ی و گۆرانکاریانه ی به سه ر کوردستاندا هاتووه، هه ره وه ها ئەو هه لومه رجانه ی که له ئەنجامی هاتنه ناوه ی ته کۆلۆژیای پیشکه و توو و کۆمپیوتەر و ده یان و سه دان که نالی ته له فزیۆن و سه ته لایت و ئینته رنیت، تا راده یه کی زۆر وه ک سه رچاوه یه کی به دلیل لای زۆر که س به تایبه تی چینی لاوان و قوتابیان، دهستی له خویندنه وه ساندووه، خه لکیکی زۆر زیاتر هه ز ده کهن، شته کان هه ر به چاو و به گو ی بیین و بیستن، تا قه تی ئەوه یان نه ماوه که به دیار خویندنه وه ی رۆمانیک، یان لی کۆلینه وه یه کی تیۆری، یان کتیبیکی گه و ره دانیشن و میشکی خۆیان بکوشن بو هه لکراندنی زانیاری، ئەگه ره به رژه وه ندیه کی ماده ی به رچاوی له پشتته وه نه بیت. به کورتی ئالبه تی ره فتار کردن له گه ل خویندنه وه ش وه کو ئالبه تی کاروباره کانی دیکه گۆرانی به سه ردا هاتووه، پاشان خوینهر و خوینده وار، زیاتر روویان له به دیه یانی به رژه وه ندیه تایبه تیه کانه و کاره که ش له حاله تی وه رچه رخانه به ره و پسپۆریتی. ئەمه ش حاله تیکی ئاساییه و نابچ به چاوی ناو مییدییه وه سه یری بکه یین و بلتین خوینهری کتیب نه ماوه، یان که م بووه، نه خیر به لای منه وه به پتجه وان هه، زۆرتیر بووه، به لام وه ک و تمان ره وته که به ره و ئاراسته ی پسپۆریتی له جووله دایه و خوینهریش زیاتر به دوای بواری بایه خ پیدانی خۆی ده که ویت. له ناو هه موو میله تانیشدا و ایزانم خوینده وار هه یه و خوینهریش هه یه، مه رج نییه هه موو خوینده واریک، خوینهری باش بیت. ده بی ئەوه شمان له بیر بیت، مه سه له ی خویندنه وه زه وقه و هونه ری خۆی گه ره که، ئەگه ره ئەم زه وقه نه بوو، با ده و روبه ری هه موو کتیب بیت! بو یه ده لیم مه سه له ی خوینهر، مه سه له یه کی رتیه ییه و ئەم رتیه ییه ش زیاتر به ره و ده سه ته بژیری هه نگا و ده نیت.

بو بره ودان و به رزکردنه وه ی ئاستی هوشیاری خوینهر و خویندنه وه، پیم باشه هه ر له سه ره تاه ی قو ناغی ناوه ندیه یه وه له پال وانه یه کی په ره و ده یی، یان کۆمه لایه تی، وانه ی کتیب و کتیبخانه ش بخویندریت و به تایبه تی کتیبخانه ی قوتابخانه بایه خی زیاتری پی

بدری و رۆلی خۆی بیهینیت له ڕینگه‌ی تهرخانکردنی کادیری کارامه و پسیپۆر بۆ پته‌وکردنی پیتوهندی نێوان خۆینه‌ر و کتیب و شهوق و زه‌وقییک له میشکی قوتابی بخولقیینیت به‌شیتوه‌یه‌ک په‌روه‌رده بکرتین که له‌گه‌ڵ کتیب بینه هاورێ و خۆشه‌ویستی یه‌کدی تا له کۆتاییدا ئەندامیکی چوست و چالاک و خۆینه‌ریکی کارامه و لیتوه‌شاه‌یان لێ دهریجیت بۆ ده‌وله‌مه‌ندکردنی کولتوری نه‌ته‌وه‌یی و خزمه‌ت گه‌یاندن به‌گه‌ڵ و نه‌ته‌وه‌و دهره‌وه‌ر.

هه‌روه‌ها ڕیکاری مزروری نووسه‌ر هۆی نه‌خویندنه‌وه‌و نه‌کرینی کتیبی بۆ چه‌ند هۆیه‌ک گێڕایه‌وه، له‌وانه:

۱- ئاستی نزمی باری ژبانی خه‌لک و گران کتیبه‌کان.

۲- که‌می هوشیاری خه‌لک به‌گرنگی و بایه‌خی زانیارییه‌کانی کتیب به‌تایبه‌تی قوتابیان به‌هه‌موو قوتابه‌کانیا نه‌وه و لاوه‌کان به‌گشتی

۳- په‌ره‌نه‌دان به‌گه‌وره‌کردن و فره‌وانکردنی کتیبخانه و کتیبه‌کان و هه‌روه‌ها که‌می کتیبخانه له‌شارو شارۆچکه‌کانی کوردستان به‌گشتی و هه‌ولێر به‌تایبه‌تی بۆ نمونه: شاری هه‌ولێر، که دوو کتیبخانه زیاتری تیدا نییه.

۴- گرنگی نه‌دان به‌کتیبخانه‌ی مندالان و می‌ردمندالان.

۵- روون و ئاشکراشه‌که هۆکاره‌کانی دیکه‌ی تهره‌فیه‌ی وه‌ک سه‌ته‌لایت و ئەنته‌رنیت و کۆمپیوتەر.

بۆیه به‌پیتوستی ده‌زانین، که لایه‌نانی پیتوه‌نداری وه‌ک وه‌زاره‌تی رۆشنییری، په‌روه‌رده، که‌ناله‌کانی راگه‌یاندن هه‌ولێک بده‌ن بۆ چاره‌سه‌رکردنی ئەم کێشه‌و گرفتانه‌ی، که له‌سه‌روه‌ه‌ ئاماره‌مان بۆ کردو دیاره‌کتیبیش خۆینه‌رانی جارانی بۆ ده‌گه‌ریته‌وه.

هه‌روه‌ها له‌پیشانگا که‌دا له‌کاتیکدا دوو ئافه‌رت خه‌ریکی هه‌لێژاردنی کتیب بوون و نه‌یانویست ناویان بنووسریت سه‌باره‌ت پیشانگا که‌ به‌گشتی و خۆینه‌رانی کتیب به‌تایبه‌تی له‌سه‌ر ئەوه‌ کوک بوون، که له‌به‌ر ئەوه‌ی رۆژگاری ئیستا وه‌کو جارێ نه‌ماوه‌و گیتی زیاتر به‌ره‌و به‌تایبه‌تکردن ده‌روات؛ خۆینه‌رانی کتیبیش، وه‌کو جارێ نه‌ماون و هه‌ر یه‌ک ده‌یه‌ویت زیاتر له‌بواره‌که‌ی رۆشنییری په‌یدا بکات. هه‌ر بۆیه ته‌ماشای ده‌که‌ین خۆینه‌رانی کتیبیش ره‌چاوی ئەم خاله‌یان کردوه‌و بۆ نمونه: ئیستا له‌به‌ر ئەوه‌ی ئیمه‌ پزیشکین له‌پال‌کرینی چه‌ند کتیبیکی پزیشکی کتیبی چیشته‌خانه‌شمان کرپوه‌و دیاره‌ له‌مه‌شدا ده‌مانه‌ویت له‌ماله‌وه‌ ئەو خۆزاک و خواردانه‌ دروست بکه‌ین، که سه‌رنجمان پراده‌کیشی و سه‌ره‌ده‌ری لێ دهرده‌که‌ین و بۆیه ره‌نگه‌ خه‌لکی دیکه‌ش وه‌کو ئیمه‌ بیت و ئەوانیش ئەو کتیبانه‌ بکرن، که له‌بواره‌که‌ی خۆیان نزیکه‌ و شاره‌زایی و پسیپۆری لێ په‌یدا ده‌که‌ن.

به‌لام عه‌باس نه‌جات و یاسین محه‌مه‌د عه‌زیز

قوتابیان قوتابی قوتابی چواره‌می کۆلیتری پزیشکی پتیبان و ابو، هۆکاریک، که‌ وای له‌خه‌لک کردبیت به‌لای خویندنه‌وه‌ی کتیب و ته‌نانه‌ت رۆژنامه‌و گوڤاره‌کانیشه‌وه نه‌چن؛ بوونی شتی دیکه‌ی تهره‌فیه‌ی وه‌ک سه‌ته‌لایت و کۆمپیوته‌رو ئەنته‌رنیت، که به‌که‌مترین ماندوو بوون و خۆخه‌ریککردن زۆرتین رۆشنییری و زانستی دیکه‌ فێرده‌ین، هۆیه‌کی دیکه‌یه‌ بۆ نه‌خویندنه‌وه‌ی کتیب وه‌کو جارێ له‌لایه‌ن خۆینه‌رانه‌وه، له‌گه‌ڵ ئەمه‌شدا تارا‌ده‌یه‌ک کتیب و رۆژنامه‌و گوڤاره‌کانیش ده‌خویندنیته‌وه‌ له‌لایه‌ن ئەو که‌سانه‌ی، که بایه‌خ و گرنگی به‌رۆشنییری و نووسین ده‌ده‌ن. نابێ ئەوه‌شمان له‌یاد بچیت، که ده‌ستپێکردنه‌وه‌ی وه‌زی تازهی خویندن و کردنه‌وه‌ی کۆلیتره‌کان هۆیه‌کی دیکه‌ی نه‌خویندنه‌وه‌ی دهره‌کین، له‌به‌ر ئەوه‌ی روون و ئاشکرايه، که قوتابیان زیاتر خۆیان به‌خویندنه‌وه‌ی مه‌نه‌جه‌کانیان خه‌ریک ده‌که‌ن و ئەمه‌ش هه‌ر به‌خویندنه‌وه‌ پیتوه‌نی بۆ ده‌کرت.

له‌کۆتاییدا هه‌ندین عه‌بدولقادر حه‌مه‌د به‌رپتوه‌به‌ری کۆمپانیای کوردستان بۆ بلا‌وکردنه‌وه‌و دابه‌شکردن سه‌باره‌ت کردنه‌وه‌ی پیشانگا که‌ له‌کتیبخانه‌ی ناوه‌ندی شاری هه‌ولێر و سه‌ره‌فیاتی کتیب گوتی: «روون و ئاشکرايه، که کردنه‌وه‌ی ئەم پیشانگایه‌ له‌کتیبخانه‌ی ناوه‌ندی شاری هه‌ولێر به‌بۆنه‌ی نوێ‌نکردنه‌وه‌ی کتیبخانه‌ی ناوبراو بانگه‌یشت کردنه‌وه‌یه‌کی ناراسته‌وخۆی خۆینه‌رانی کتیبه‌ بۆ کتیبخانه‌که‌ و ئەمرۆش، که چواره‌مین رۆژی پیشانگا که‌یه‌ نزیکه‌ بایی (۳۰) ملیۆن دینار کتیبمان له‌هه‌موو ناویشانه‌ جو‌راوجۆره‌کان فرۆشته‌وه‌و ئەمه‌ش ده‌مانگه‌یه‌نیته‌ ئەو بروایه‌ی که هیشتا خۆینه‌ریکی زۆر زۆر له‌هه‌ولێر هه‌یه‌ به‌هه‌راورد له‌گه‌ڵ سالانی پتیشو»

هه‌روه‌ها سه‌باره‌ت خۆینه‌رانی کتیبیش گوتی: «هه‌ست ده‌کرت، که ئەو که‌سانه‌ن، که ده‌یانه‌وی فیری زمان بێن و جگه‌ له‌خۆینه‌ری سیاسی و هه‌زی و میژوویشمان زۆرن و هیوادارین زیاتر بێن»

شایه‌نی باسه‌ ئەم رپپورتاژه‌مان له‌و پیشانگای کتیب سازدا، که رۆژی ۲۷/۹/۲۰۰۴، به‌چاودیری وه‌زیری رۆشنییری حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان کۆمپانیای کوردستان بۆ بلا‌وکردنه‌وه‌و دابه‌شکردن گه‌وره‌ترین پیشانگای کتیبی له‌کتیبخانه‌ی ناوه‌ندی شاری هه‌ولێر کرده‌وه‌و تیایدا چه‌ندین ده‌زگای بلا‌وکردنه‌وه‌و چاپه‌مه‌نی عه‌ره‌بی و فارسی و ناوخۆ به‌شداریبیان تیدا کردبوو و وه‌ک به‌رپتوه‌به‌ری کۆمپانیای کوردستان ئاماره‌ی بۆ کرد نزیکه‌ی (۲۵۰۰) ناویشانی جو‌راو جو‌ری کوردی و عه‌ره‌بی و ئینگلیزی و فارسی نمایش کرابوو؛ داشکاندنی‌ش به‌رپتوه‌ی ۲۰٪ بۆ هه‌ر کتیبیک هه‌بوو.

ئا: شوان عومه‌ر

سمیناری «بهره و بووژاندنهوهی شانۆی کوردی له ههولیر»

ئهمه‌یان یه‌که‌مین جار نییه، که باس له قه‌یرانی شانۆ و بهره‌و بووژاندنه‌وهی شانۆی کوردی ده‌کریت له‌مه‌ر هه‌موو لقه‌کانیه‌وه وهک (دهق، ده‌ره‌یتان، بینه‌ر، په‌خنه‌ی شانۆیی.. تاد) له‌نێوان هونه‌رمه‌ندان و هونه‌ر دۆستانی شانۆی کوردی چ له‌که‌ناله‌ جیاجیاکانی راگه‌یاندن چ له‌کۆر و سمینار، به‌لام ئاشکرایه تا ئیستا پرۆژه‌یه‌کی ته‌واو سه‌باره‌ت به‌ شانۆی کوردی له‌ ئارادا نییه، تو‌ بلتی سمیناری «بهره‌و بووژاندنه‌وهی شانۆی کوردی»، که له‌ لایه‌ن وه‌زاره‌تی رۆشنی‌ری حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان له‌ رۆژانی ۲۳-۲۴/۹/۲۰۰۴، له‌ هۆلی میدیا له‌ پایته‌ختی هه‌ریمی کوردستان، شانۆی کوردی له‌و قه‌یران و نه‌زمه‌یه‌ ده‌ریتی، که تیبی که‌وتوه، یان نه‌، له‌مه‌ر بووژاندنه‌وهی شانۆی کوردی و چه‌ند لایه‌نیکی پێوه‌ندیدار ئه‌م راپۆرت‌ه‌مان سازدا و ئه‌مه‌ی خواره‌وه‌ش بوخه‌یه‌کی بۆچونه‌کانه:

بایه‌خ و گرنگی کات

روون و ئاشکرایه، که کات بایه‌خ و گرنگیه‌کی خۆی هه‌یه، ئه‌گه‌رنا به‌رپه‌رانی سمیناری بهره‌و بووژاندنه‌وهی شانۆی کوردی، که پێک هاتبوون له‌ موحسین محمه‌د، ژیلوان تاهیر، کامه‌ران حاجی ئه‌لیاس، چۆن (۶) خوله‌کیان داده‌نا بۆ پێشکه‌شکردنی بابه‌تیکی وه‌ک قسه‌و باس کردن له‌سه‌ر دهق، ده‌ره‌یتان، ئه‌کته‌ر، په‌خنه‌ی شانۆیی+ راسپارده‌و پێش‌نیا‌زه‌کان به‌تایبه‌تی له‌ دووه‌مین رۆژی سمیناره‌که... ئه‌وجا هه‌ندیک پێیان که‌م بوو، هه‌ندیکه‌ی دی زۆر، ئه‌مه‌ مه‌سه‌له‌یه‌که نه‌بوو. هه‌ر بۆیه له‌ سه‌ر ئه‌م بنه‌مایه هه‌رچی قسه‌و باس هه‌بوو یان ئه‌وه‌تا له‌ ماوه‌ی (۶) خوله‌ک، یا ئه‌وه‌تا که‌مه‌تر قسه‌ی له‌سه‌ر ده‌کراو ده‌برایه‌وه.

به‌شداریانی سمیناره‌که

پێگومان ئه‌وه‌نده‌ی سه‌رنج و تیبینی‌مان کردبیت ئه‌م سمیناری بهره‌و بووژاندنه‌وهی شانۆی کوردی، که له‌ لایه‌ن وه‌زاره‌تی رۆشنی‌ری حکومه‌تی کوردستان له‌ پایته‌ختی هه‌ریمی کوردستان سازکرا ده‌کارین بێژین یه‌که‌مین سمیناره‌، که به‌م شێوه‌ فره‌وانه‌ ئه‌نجام درابیت. به‌ واتایه‌کی دیکه زۆریه‌ی نووسه‌رو ئه‌کته‌رو ده‌ره‌یتنه‌رو په‌خنه‌گری شانۆی کوردی له‌ کوردستان هه‌یه، وه‌ک له‌ پارێزگا‌کانی کوردستان (هه‌ولیر، ده‌وک، سلیمانی) به‌شدارییان تیدا‌کرد. ئه‌مه‌ش به‌ته‌نها رابو‌چوونی من نییه، به‌لکو رابو‌چوونی هه‌موو ئه‌وانه‌یه که به‌شدارییان تیدا‌کرد. بۆیه ئه‌گه‌ر چه‌ش هه‌ندیک له‌ ئاماده‌بووان که‌می ئاماده‌یی و به‌شداریکردنی هونه‌رمه‌ندانیان به‌ که‌موکوری

زانی، به‌لام زۆریه‌ی ئاماده‌بووان ئه‌مه‌یان به‌ لایه‌نی له‌باری سمیناره‌که پێوانه‌ بۆکرد، چونکه زۆر چاکیان ده‌زانی و هه‌ستیان پێده‌کرد، که له‌ زۆریدا زیاتر له‌ بۆری ناخوینرتته‌وه، بۆیه پێیان وابوو ئه‌گه‌رچی خه‌لکیکی که‌م به‌شدارییان تیدا‌کردوه، به‌لام هه‌موو شاره‌کانی کوردستانی گرتوه‌ته‌وه و به‌مه‌ش ده‌توانین بلتین:

«ئه‌وه‌نده به‌سه‌ بۆ ده‌رکردن به‌ قه‌یرانی شانۆی کوردی و دانانی خال له‌سه‌ر پیتی هۆکاره‌کانی نه‌بووژاندنه‌وهی شانۆی کوردی و دۆزینه‌وه‌ی رینگا چاره‌ی گونجاو، بۆ پێچه‌وانه‌که‌ی و به‌مه‌ش شانۆی کوردی له‌و قه‌یرانه‌ رزگاری ده‌بیت، که تیبی که‌وتوه‌و ئه‌و بووژاندنه‌وه‌یه ده‌ست پێده‌کات، که له‌ سمیناره‌که‌دا بانگه‌شه‌ی بۆ ده‌کرا.

هونه‌رمه‌ندان و ئه‌کته‌ران و په‌خنه‌گرانی

قسه‌ی خۆیان هه‌یه

پێگومان له‌یه‌که‌مه‌مین رۆژ و دووه‌مین رۆژی سمیناره‌که‌دا، که وه‌ک ئاماره‌مان بۆ کرد هونه‌رمه‌ند و نووسه‌ریکی زۆری شانۆی کوردی له‌ کوردستاندا به‌شدارییان تیدا‌کرد؛ هه‌روه‌ها په‌خنه‌گریکی زۆریش. دیاره ئه‌مانه‌ش له‌ ماوه‌ی ته‌رخانه‌کراو‌دا هه‌رچی پێیان بوو و شکیان پێده‌برد خسته‌یان به‌ر قسه‌و باس و له‌ ئاکامدا رابو‌چوون گه‌لیکی زۆریان سه‌باره‌ت به‌بووژاندنه‌وه‌ی شانۆی کوردی و رووژاند له‌وانه‌ ساپی‌ر عه‌بدو‌له‌حمانی هونه‌رمه‌ند یه‌ک له‌ هۆکاره‌کانی بوونی ئه‌و قه‌یرانه‌ی، که شانۆی کوردی تیبی که‌وتوه‌و بۆ نه‌بوونی خۆشه‌ویستی و ته‌بایی گه‌رپه‌یه‌وه، که به‌چ شێوه‌یه‌که بوونیان نییه له‌نێو شانۆکاراندا و له‌مه‌شدا پێگومان نه‌ک هه‌ر شانۆ، به‌لکو هه‌موو شته‌کانی کورد به‌خۆشه‌ویستی ده‌بووژیتته‌وه‌و پێش ده‌که‌وت.

هه‌روه‌ها جیهاد دلپاک هونه‌رمه‌ند له‌م باره‌یه‌وه پێی وابوو، که شانۆی کوردی به‌ بریار نابووژیتته‌وه و ئه‌گه‌ر چه‌ش راسته‌ کو‌یونه‌وه و سمینار، ئالو‌گۆ‌کردنی بیرو‌روا دیالو‌گ شتیکی شارستانییه و له‌گه‌ل ئه‌مه‌شدا کو‌مه‌لیک هۆکار هه‌ن بۆ ئه‌م قه‌یرانه‌ی شانۆی کوردی و ئه‌گه‌ر تو‌وانیمان خۆمان لیبی ده‌ریازکرد ئه‌وه شانۆی کوردی ده‌بووژیتته‌وه و پێش ده‌که‌وت.

دواتر جیهاد دلپاک هاته‌ سه‌ر هۆکاره‌کان و گو‌تی: «یه‌که‌مین قه‌یران له‌ خودی هونه‌رمه‌ندی کورده‌ و ئیدی بۆچی بیه‌خه‌ینه ئه‌ستۆی ده‌سه‌لات و حکومه‌ت، هه‌رچه‌نده راستیشه، ئه‌گه‌ر له‌م لایه‌نه‌وه هه‌ندیک که‌موکوری هه‌یه له‌ داو و ده‌زگا‌کانی حکومه‌ت، به‌لام هونه‌رمه‌ندی کوردیش پشکیتیکی زۆری به‌ر ده‌که‌وت و ئه‌میش ئه‌و عییشه‌ی جارانی نه‌ماوه، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی خه‌ریکی ئیش و کاری رۆژانه‌یه و ئه‌مه‌ وای لیده‌کات، که فریای ئه‌وه نه‌که‌وت، که بخوینتته‌وه و خۆی ماندوو بکات وه‌کو سالانی هه‌فتا‌کان و هه‌شتا‌کان، که مو‌وچه‌که‌ی، یان پاره‌که‌ی به‌شی ده‌کرد و ناچار ده‌بوو خۆی بۆ هونه‌ر ته‌رخان بکات. ئیستا خۆ ته‌رخانه‌کردن نییه، ئیواره

دهه گه پیتتهوه مال سیلاک بووه، واته خودی قهیرانه که له هونهرمه ندی کورده، به دواداچوونی نه ماوه، رۆشنبیری جارانی نه ماوه، خه می جارانی نه ماوه. ئەمه له لایهک له لایهکی دیکه هەر ئەمهش وامان لیده کات، که قهیرانه که نه خهینه سههه به تبه مهوزوعییه کان و ئەگه رجییش کۆمه لیک بابه تی بابه تیش ههن بۆ نمونه: پشتگیریه کی باش بۆ به ره مههینان، هه رچهنده تا رادهیهک باشه، به لام ده کریت باشتتر بیت. ههروهه نه بوونی تفرهوع بۆ هونهرمه نند و نه بوونی نامیری باش و نه بوونی هۆلی له بار و به توانا هۆکارێکی دیکه به بۆ دروستبوونی تهنگرته که و نابیت ئەوهشمان له بیر بجیت، ئەگه ر ئیستا کام تهکنه لۆژیای پیشکتهوتوو هه به، ههروهه باشتترین هۆل، باشتترین رووناک و باشتترین بوجه فهراههه بکریت، که ده رهینهه، یان ئەکتهه هیچی له بار نه بوو برابکهه هیچ ناهینن و بۆیه ده بی هونهرمه ندی کورده چاوه خۆیدا بخشینتتهوه، به لام ره فیهق نووری ههنا بۆ ده ربازه بوون له تهنگرته و قهیرانه که و بووژانندههی شانۆی کوردی هه موو بۆچوون و تیرومانهکانی له دووخالدا چر کردهوه، که ئەمیش له پال دوورکهوتنهوهی هونهرمه نند له ستاف و گرووپ گرووپانچ و ههولدان و ئیش کردن له پرۆژهیهکی گهوره به جوړتیک زۆریهه هونهرمه نندانی کوردستان له دهوری خۆی کۆتاکاتهوه، وهک ئەوهی له درامای تهله فزیۆنی مه می ئالان کرا، ههول بدری نیمچه جیهانگه راییهکی تیدا رهنگ بداتهوه و له چوارچیهوهی بیرکردنهوهیهکی کوردانه دا به رجهسته بکریت. شیایو ئاماره بۆ کردنه هونهرمه نند سههه باح عه بدولپه حمانیش و پرای دهستنیشان کردنی چهند رهخنهیهک له خودی سمیناری به ره و بووژانندههی شانۆگه ری کوردی و پیتوهندی نیوان وه زاره تی رۆشنبیرییهوه به هونهرمه نند و کاره هونهرییهکانی هه مان راو بۆچوونی هونهرمه نند ره فیهق نووری هه نای هه بوو، وهک پیتشنیاریک بۆ ده ربازه بوون له م ئەزمه یه و بووژانندههی شانۆی کوردی.

شانۆ نابووژیتتهوه ههتا

ههولپرو سالیمانی نه بن به یهک

نهک هه ر ئیستا، به لکو له هه موو ده ور و زه مانیک ههروهک چۆن شانۆ ناسنامه ی گه لان بووه ئەوه اش سیاسهت چ له ناوخۆ چ له ده رهوه کاریگه رییهکی زۆری کردوه ته سههه پیشکتهوتن و دواکهوتنی هونهر به گشتی، رهنگه هه ر ئەمهش بیت وای له (فه تاح) ده رهینهه ری شانۆیی کردی، که بگاته ئەو بره وایه، شانۆ نابووژیتتهوه ههتا کورد ناو مالی خۆی ریک نه خاتهوه و دوو ئیداره که نه بن به یهک.

روئیای ده رهینهه ر و

گرفته لابه لاییهکان

یهکیک له ته وه ره کانی سمیناری به ره و بووژانندههی شانۆی کوردی روئیای ده رهینهه ر و گرفته لابه لاییهکان

ههروهه ئەوهشی گوت، که کیشه ی ئەم، بینهریش نییه، چونکه کهی گرفته هۆلیک جیتی (۱۵۰۰) کهسی لئ ده پیتتهوه (۵۰) کهس بین بۆ دیتنی شانۆگه ری، له کاتیکدا روون و ئاشکرایه، که ئەم ژماره ی دووه میان بینهری منه و ده بی ئەوهش زۆر چاک بزانی که بینهری ئەمرۆ گه لیک جیاوازی هه یه له گه ل بینهری دوینن.

له بهر ئەوهی بینهری ئەمرۆ پیتش تو پرسیاره هه یه، واته، که تو ئامرازه کانی وهلامی پرسیاره کانت نه بیت چ به بینهران ده لیتت و چۆن خۆت ده په ریتتهوه.

رهخنه وه لسه نگاندن

بێگومان بۆ زانینی ناستی هه ر کاریکی هونهری رهخنه و هه لسه نگاندن باشتترین فاکتهه ر،

بۆیه هونهرمه نند خه لیل یابه ئەمه ی به که موکو رییهک دانا له شانۆی کوردی و پیتی وابوو له گه ل پیشکته شکردنی ئەو هه موو شانۆگه رییه هیشته شانۆی کوردی له قهیراندا یه و پیتووستی به بووژانندهوه هه یه و دیاره بۆ هاتنه دی ئەم ئامانجهش زیاتر پیتووستیمان به رهخنه و هه لسه نگاندن هه یه، بۆ ئەوهی باش و خراپ لیک جیا بکریتهوه.

کۆن و نوێ

کۆن و نوێ له چ ده ور زه مانیکدا نه پیکه وه هه لیان کردوه نه بی یه کیش. بۆیه تهها خه لیلی هونهرمه نندیش پیتی وابوو، ئەگه ر بمانه وی شانۆی کوردی ببووژیتتهوه، نابتی به هیچ شیتوهیهک فره ق و جیاوازی له نیوان هونهرمه ننده به تهمه ن و خاوه ن ئەزمونه کان و هونهرمه ننده لاو و تازه پیکه یشتوهه کان بکه یه ن، واته نه وهی کۆن و نه وهی نوێ، له بهر ئەوهی هه ردووکیان ته واکه ری یه کترن و به بی یهک کاره هونهرییهکان کرچ و کالییان پیتوه دیاره به تاییه تی کاتیک بۆ رۆلیکی به سالاچوو لاوتیک به ماکیاژ ئاماده ده که یه ت و ئەگه ر له وهش دوورتر برۆین وهک هونهرمه نند ئازاد جه لال گوتی: کهسی وا هه یه ته مه نی (۱۵) ساله که چی کۆنترین و سه له فیهترین مرۆقه له سهه ر رووی ئەم زه مینه دا بۆیه هونهرمه نند کۆن نابیت، ئەگه ر به ناو سالیش بکه ویت.

راپۆرتی: شوان سه رایی

فریدلیم مینکس له سلیمانی

دوو هه مییشدا که له سهه هه مان بابهت دوا قسه ی له سهه (پۆرتیتر) له کاره کانی (به یکنۆن) و کار به گه ریبه ده روو نییه کانی هونه رمه ند کرد له سهه کاره کانی.

سیمیناری دوو هه مییش که دوو رۆژی خایاند له ژێر ناو نیشانی (جۆزیف بیوس) هونه ریک به دهر له جووله بوو، له ویدا ره خه گه به تیسر و ته سهه لی هه مموو لایه نه ته کنیککی و مه عریفیه کانی هونه رمه ند (جۆزیف بیوس) ی هه لوه شانده وه و قسه ی له سهه سه رجه م بابه ته ئیستاتیککی و ته کنیکیه کانی کرد نه مه و که له درێژه ی هه ر چوار رۆژی سیمیناره کاندای کۆمه لێ هونه رمه ند و هونه ردۆستی تابهت ناماژه ی ئه م چالاکییه بیوون، به پرسیار و تیبنیه کانیان، سیمیناره که بیان ده لوه مه ند کرد.

جیگای ناماژه پیکردنه پرۆفیسۆر (فریدلیم مینکس) له سالی (۱۹۴۰) له ئەلمانیا له دایک بووه و خویندنی له بواره کانی ئابین و رامیاری و فه لسه فه ته واو کردوه و تا ئیستا چه ندین کتیبی ره خه بی ده رباره ی هونه ری شیوه کاری و میوتۆد و بنه ما ئیستاتیکیه کانی به چاپ گه یاندوه و به کتیکه له ره خه گه ر وریاکانی بواری هونه ری شیوه کاری و ره خه کانی ئه و بایه خی تابه تیان له سه رانه ری دنیادا هه یه.

ئه وه ی ماوه ته وه ئه وه یه که تاقیه گی (هونه ر.. هونه ر) باز نه یه کی هونه ری تۆکمه یه و کۆمه لێک هونه رمه ندی جیدی که له روانگی فه لسه فه و فیکره وه له هونه ر ده روانن له ده وری کۆبوونه ته وه و نیازیانه له ئاینده دا بایه خه کانیان له به ر رۆشنا ی ره خه و دیدگا دیکۆمیننتی و تیروانینی ئاسته بالاکان چر بکه نه وه.

حه مه هاشم

باسه (گرووی ئه فکار) له کۆمه لێ هونه رمه ندی ئه کادی پیکه اتوون که به گوته ی خو یان کاتی خو ی دروست کردنی وینه ی (صدام) یان ره تکر دۆته وه، هه ر له دوا ی تازادی عیراق ئه م گروویه خو ی را گه یاندوه و له مانگی ته مموزی سالی (۲۰۰۳) به که مین مانیفیستۆیان بلاو کردۆته وه، له (۲۰۰۳/۹/۲۹) به که مین پیشانگای هاویه شی خو یان کردۆته وه، له چله ی ماته مینی (سیرجیۆ دمیلیۆ) ی نوینه ری نه ته وه به کگرتوه کان، که ئه م پیشانگایه یان وه ک به ره نگار بوونه وه به ک بۆ تیرۆر وه سف کردوه.

ئه مه و چه ند پیشانگایه کی دیکه یان له شاره کانی عیراقی و پیشانگایه کیان له سالیادی (هه لسه جه) له سلیمانی کردۆته وه و سێ پیشانگایان له فه رنه سا و پیشانگایه کیان له جنیف کردۆته وه. ئه وه ی جیگای ناماژه یه ئه و (۲۹) هاویه شه ی پیشانگاکه هه مو یان سهه به گرووی (ئه فکار) نین، وه کو میوان به شدار بیان کردوه، ئه وه ی ماوه ته وه ئه م گروویه له بیرو رایه کانیاندا، هونه ر وه کو کایه یه کی مه عریفی تۆکمه و نزیک له رۆحی مرۆف دۆستی و هوشیاری سهه ر ده که ن و پیسیان وایه ئه مرۆ له عیراق دوا ی ئه و هه م و نه هه مته ی و نیگه رانییه پیوسته ده کات په نه ره یه ک له جوانی و خو شه ویستی بکرتیه وه که ئه مه ش به هونه ر مه یسه ر ده کرتیت، هه بیته و وانیشان بدری که هونه ر له نیو جه نگه له کانی شه و نه هه م ته بییه کانیس هه ر بوونی هه یه.

هه ناسه

له نویره ی ئه و چالاکییه هونه ربیانه ی که تاقیه گی «هونه ر هونه ر» له شاری سلیمانی ئه نجامی ده دات، ئه و سیمیناره هونه ربیه ره خه بیه بوو که بۆ پرۆفیسۆری ره خه گه ری هونه ری (فریدلیم مینکس) له ماوه ی چوار رۆژدا، له هۆلی کتیبخانه ی گشتی سلیمانی سازی کرد، سیمیناره کان که له رۆژانی (۲۵-۲۸/۹/۲۰۰۴) به پتیه چوون بریتی بوون له دوو سیمیناری ره خه بی چر و پر، که پرۆفیسۆر (فریدلیم) به زمانی ئینگلیزی و ئەلمانی پیشکەشی کرد و له لایه ن وه رگێری تابه ته ی تاقیه گی (هونه ر هونه ر) بۆ ناماده بووان راسته وخۆ ده کران به زمانی کوردی.

سیمیناری به که م له ژێر ناو نیشانی (فرانسسیس به یکنۆن و ره گه کانی له نیو هونه ری سوربالیزم و پیکاسۆدا) له م سیمیناره دا ره خه گه ر سه ره تا له رۆژی به که مه دا باسی له چۆنیه تی کارکردنی فرانسسیس به یکنۆن کرد له رووی ته کنیک و بارسته و هیل و بۆشاییه کانی جگه له مه ش هه ندی لایه نی بابه تیانه ی جه وهه ری کاره کانی خسته روو له رۆژی

پیشانگای داهینه رانی بی سنوور

له رۆژی (۱/۱۰/۲۰۰۴) له هۆلی مۆزه خانه - له شاری سلیمانی، پیشانگای (داهینه رانی بی سنوور) بۆ هونه رمه ندانی عیراقی (گرووی ئه فکار) کرایه وه، ئه م پیشانگایه که له چوار چیه ی میه ره جانی (پیکه وه ژیان) دا ساز کرابوو، نزیکه ی (۲۹) هونه رمه ندی شیوه کاری به (تابلۆ و په یکه ر و سیرامیک) به شدار بیان تیداکردبوو، ئه وه ی جیگای سه ر نه جه له پیشانگاکه دا کاری هونه ری باش و خراپ به شیوه یه کی ره مه کی تیکه ل کرابوو، هه ندی کاری داهینه رانه ی پر له تیروانین و ده برین، له ته نیشته کاری لاوازا نیشان درابوون ئه م حاله ته له ماهیه ته ی پیشانگاکه ی که م کردبووه.. واپتیه چه ئه م باره له وه وه سه ری هه لدا بیت، که ئه م گروویه هینه دی مه به ستیان بووه زۆرتین که س به شدار ی بکات، هینه گوتیان له ره هه نده کانی به پیتری و باره ئیستاتیککی و ته کنیکه به هینه کان نه بووه، ئه مه له کاتیکدا (گرووی ئه فکار) له سه ره تادا به هیز و توانستیککی باشه وه هاته مه بیدانی هونه ری شیوه کاری عیراقی و تانیستاش چه ندین پیشانگای دانسقه یان ئه نجام داوه.

که چی ئه م جاره به لاوازه وه خو یان غمایش کرد، ئه گه رچی ئه م لاوازه سه رجه م کاره هونه ربیه کانی نه گرتوه.. شایانی

شهره کئی گه له ک گران داده که ته چه می سوفیانی برا من
 گو پایزه سه ری (وه زنه کاره) یو، یو، ناخ.
 به فران لی کر، جه مه دان هاو یتته دهوی کانیا، خوساران
 گرتبوو برا چه خماخی جامبیزاران، یو، یو، ناخ.
 ئاسیایی ب سی دهنگان دکر گازی گولی جه وهر خوژی
 من و تو دیران باینه، به ری خو بدینه چه می سوفیانی،
 میتزه بکه یینه به رخی مالتی شه کر ناغا و له گهل مالتی
 عه مه ناغا ئای من گو له گهل سه ری زابیتان و
 قومانداره، میرۆ، یو، یو، ناخ.
 فهره نگوک:

۱- میتزه بکه یین: بروانینه
 ۲- به شو: ناوی نه سپی جه میلی حیجی یه
 ۳- گیتور عورچۆ: ناوی نه سپی عه بدولکه ریه
 ۴- وه زنه کاره: وه رزی چاندنی گهنم و جو
 ۵- چه می سوفیانی: شوبنی شه ره که یه
 ۶- خپلی گراوی: خپلی کی گه وره ی به ناوی بانگی
 کورده له کوردستانی باکووردا.
 * : نه و شه ره له نیوان خپلی (گراوی) کورد و سوپای
 تورکه کان رووی دا له چه می سوفیانی.
 خپلی گراوی که سه روکیان (شه کر ناغا) بوو له گهل
 عه مه ناغا، هه روا سوارچاکانی نه و خپله روویه رووی
 سی فرقه ی سوپای تورک بوونه وه که هه موو جو ره
 چه کیکیان تیدا به کارهینا، له پاش شه ریکی خوتناوی
 زه ره رو زیانیکی کوشنده بیان له سوپای تورک داو،
 هوکاره کانی نه م شه ره سهر دانه هینانی نه و خپله بوو دژی
 زولم و جه ور و بی دادی دام و ده زگای رژی می تورک دژی
 میلله تی کوردی قاره مان به دریتی میژوو.

* * : سهید شملی: ناوی سهید شملی سهید مسته فا
 سهید (حه سه ن) ه، له سالی (۱۹۳۳) له گوندی
 (داره توو) ناوچه ی به رده رهش له دایک بووه. له ژیاندا
 ماوه له گوندی (چه مه دوین) نیشته جییه.
 سهید شملی پیتشمه رگه و لاوک زان، دهنگو ناو زیتیکی
 زور خو ش و کاریگه ری هه یه تام و چیتژی خو ی هه یه له
 گوندی داره توو فیتی لاوک بووه، له سالی (۱۹۶۳)
 بووه به پیتشمه رگه له زوری شه ره کانی ده شتی هه ولیر و
 دهره ندی کو ری و سه فین به شداری کردووه، زور پله ی
 به رزی وه رگرتووه و چند جار یک به سه ختی بریندار
 بووه، ئیستاکه ش کاسبه.

سه رچاوه کان:

۱- دیانه له گهل سهید شملی له گوندی چه مه دوین
 سالی ۲۰۰۲.
 ۲- کاسیتی تو مارکراوی سهید شملی سالی ۱۹۶۳
 له مالتی یوسف ناغای شیخ بزینی ده ستم که وت.

نا / جه لال مه لا حه سه ن خو شناو

شهری چه می سوفیانی

گوتنی: سهید شملی

لو وه ی لو، لو وه ی لو، لو وه ی لو،
 لو وه ی لو، لو وه ی لو، لو وه ی لو،
 هه نده کی ده لین، نه وه ته مه، هه نده کی ده لین نه وه
 تومانه، هه نده کی ده لین نه وه رژی دژی هه وره.
 نه ما (عه بابه کر) ب سی دهنگا گازی ده کرد له
 (له زگینی) برا، خوژی سه ری من ببا به گو ری سه ری
 له زگینی برا هه رچی ده می له چیا ی عه ره بیی ده ری
 (کچک چاپا) دده نه شو لی، (ئاسیایی) ب سی دهنگان
 دکر گازی (گولی جه وهر) خوژی وه زی من و تو دیران
 باینه، به ری خو بدینه چه می سوفیانی، میتزه بکه یینه
 به رخی مالتی (شه کر ناغا) و له گهل مالتی (عه مه
 ناغا) نه من ده لیم برا له سه ر برینی میران ناخیر ده ورانه
 یو، یو، یو، ناخ
 نه من ده لیم خورتی گوندان که کئی (سمکو) یه نه وه ی
 چه پهران ده شکینی (جه میلی حیجی) سواری (به شو یه)
 نه وه ی له ئورتی مهیدانی ده سه کنی، ریشی چادران
 ده بیستی، دهرکی تو یان ده ستینی، نه ویش خه لک و
 عاله م ده زان نه وه (عه بدولکه ریم) ه، سواری جوانییه کی
 (گیتور عورچۆ) یه، میرو، یو، یو، ناخ. لو وه ی لو، لو
 وه ی لو، لو وه ی لو.

نیوان - Diegese

په‌دغه‌گری فهره‌نسی ژیرار ژینیت له کتیبی فیگه‌ره‌کان، به‌شی سبیه‌م ئه‌و‌ها پیناسه‌ی ئه‌م زاروه ده‌کا که: ئه‌و نیوان، یان بوشایی و فالاییه زه‌مه‌نی و شوینیه‌یه که له هونه‌ری گپ‌رانه‌وه: چیرۆک و پۆماندا هه‌یه.

ئه‌م زاروه پیش ژینیت هه‌ر له سه‌رده‌می ئه‌رستۆ و ئه‌فلاتوندا به‌مانایه‌کی دیکه به‌کارهاتوه، ئه‌وان وه‌ک پێچه‌وانه‌وه دژایه‌تی لاسایی‌کردنه‌وه - Memisis - یان به‌رامبه‌ر به‌نیوان - Die-gese - یان داناه که به‌م پێچه‌وانه‌ی لاسایی نه‌کردنه‌وه‌وه هاتوه. ئه‌م جووته‌مانایه‌ش له‌ روانگه‌ی ژینیت به‌ دووانه‌یه‌کی سه‌قه‌ت له‌ قه‌لم ده‌درین، هه‌لبه‌ت به‌ مانا کۆنه‌که‌ی که له‌ نرخ‌ لاسایی‌کردنه‌وه وه‌ک چه‌مکی‌کی هونه‌ری که‌م ده‌کاته‌وه. له‌ راستیدا وه‌ک وشه، ژینیت ئه‌م وشه‌یه‌ی له‌ نووسه‌ر: ئینتیه‌ن سو‌رۆ - E. Sourian وه‌رگرته‌وه، به‌لام بۆ مه‌به‌ستی‌کی دیکه که له‌گه‌ل ئه‌و مانایه‌ی له‌ سه‌روه‌ نووسراوه ده‌گونجی.

له‌و ده‌سته‌واژه‌ی (= زاروه) پێوه‌ندیان به‌ هونه‌ری گپ‌رانه‌وه هه‌یه، گوایه پێویسته جیاوازی بکه‌ین له‌نیوان ناوه‌رۆکی چیرۆک و تێیدا کرده‌ له‌ چیرۆک جیا بکریته‌وه. ئه‌م جیا‌کردنه‌وه‌یه‌ ریگای ئه‌وه‌مان پێ ده‌دا پێوه‌ندی نیوان چیرۆکی‌تر و رووداو بزانی که هه‌ندێ جار ده‌شی چیرۆکی‌تر نه‌بی، ئه‌مه به‌ (یه‌ک نیوان = Heterodiegetique) ناسراوه، به‌لام ئه‌گه‌ر چیرۆکی‌تر (حکا‌یه‌تخوان - یان ئه‌وه‌ی چیرۆک ده‌گپ‌رته‌وه) له‌شیوه‌ی یه‌کی‌ک بی، ئه‌م گپ‌رانه‌وه‌یه به‌ (هاونیوان - Homo-diegetique) ی ناسراوه، به‌جۆری‌کی دیکه، ئه‌گه‌ر گپ‌رانه‌وه له‌یه‌ک کاتدا له‌سه‌ر زمانی پاله‌وانه‌که به‌ و خۆشی چیرۆکی‌تر بی ئه‌م گپ‌رانه‌وه‌یه به‌ (ئۆتۆ نیوان - Autodiegetique) ناسراوه.

ئاخاوتن Discours

ئه‌م زاروه‌یه به‌پیتی ره‌گ و ریشه ئالۆزه‌که‌ی کیشه‌یه‌ک دروست ده‌کا، چونکه له‌ زمانی عه‌ره‌بی به‌ (خطاب) دئی، ئینجا ئه‌م (خطاب) له‌ کاتێ قسه‌کردن یان له‌ نووسیندا بی. له‌و بروایه‌دام (ئاخاوتن) پر به‌پیتستی ئه‌م زاروه‌یه ئه‌وره‌یه‌یه که سه‌رچاوه‌که‌ی ده‌گه‌رته‌وه بۆ لاتینی. ئاخاوتن - Discours - ره‌گه لاتینی‌ه‌که‌ی بریتیه‌یه له‌ Discorere که به‌ مانای ئه‌م سه‌ر و ئه‌وسه‌ر کردن دئی و هه‌یچ پێوه‌ندی‌یه‌کی به‌ هونه‌ری شیواژ و گف‌توگۆ و نووسین نییه، به‌لام له‌گه‌ل کۆتایی هاتنی به‌کارهێنانی لاتینی، ئه‌م زاروه‌یه به‌مانای ئاخاوتن یان هونه‌ری ئاخاوتن و هونه‌ری شیواژی نووسین به‌کار دئی، سه‌ره‌تا وه‌ک ریگایه‌کی هه‌له‌به‌ژێردار و نادیار ده‌رده‌که‌وه‌ی له‌ هونه‌ری قسه‌کردن و هونه‌ری نووسین. میژووی ئه‌م زاروه‌یه سه‌رچاوه‌که‌ی له‌رووی فیکری‌ه‌وه، به‌و شیوه‌ی دوا کۆتایی هاتنی به‌کارهێنانی لاتینی به‌کارهاتوه، ده‌گه‌رته‌وه بۆ (logos - رۆشنایی = عه‌قل) یونانی و (خیتاب = ئاخاوتن = Oratio) ی لاتینی. له‌ راستیدا ئه‌م زاروه‌یه میژووه‌که‌ی له‌گه‌ل میژووی بێرکردنه‌وه‌یه.

به‌م چه‌شه، له‌سه‌ده‌ی حه‌فده‌م بۆ یه‌که‌م جار له‌لای دیکارت به‌و مانایه‌ به‌کار دئی وه‌ک له‌ کتیبی (ئاخاوتنیک له‌ باره‌ی

میژووه‌وه - Dicours de la Methode) له‌گه‌ل ئه‌مه‌ش، ئاخاوتن - Discours، له‌ پێوه‌ندی له‌گه‌ل خیتاب - Re-thorique و که ئه‌مه‌ی دوا‌یی به‌ مانای ره‌وانی‌تیزیش دئی، ته‌نیا هۆیه‌کی ته‌عبیرکردن نه‌بوو له‌ مه‌سه‌له‌ی فیکر و بێرکردنه‌وه، به‌لکو پێوه‌ندی‌یه‌کی ئۆتۆمیشی پێشان ده‌دا له‌ پێوه‌ندی نیوان گوتیگر و قسه‌که‌ر. هه‌موو ئه‌مانه‌ش بریتین له‌ کرده‌یه‌ک میژووه‌که‌ی ده‌گه‌رته‌وه سه‌رده‌می سو‌فیسته‌کان.

له‌ زانستی زمانناسی پیناسه‌یه‌کی فراوانتر بۆ ئاخاوتن - Discours کراوه که وه‌ک پرۆسه‌یه‌کی پێشان‌دان و روونکردنه‌وه‌ی نه‌ی‌تی و بێ وینه‌ دیته به‌رچاو که له‌ ریگای ئه‌مه‌وه، ئه‌و بابه‌ته‌ی گف‌توگۆی له‌سه‌ر ده‌کرێ یان له‌باره‌ی ده‌نووسرێ زمان ده‌گوازیته‌وه بۆ حاله‌تی وشه، هه‌لبه‌ت به‌ مانا سو‌سه‌ره‌که‌ی.

له‌ روانگه‌ی ئۆست - Austin بۆ ئه‌وه‌، بریتیه‌یه له‌ چه‌ند کرده‌یه‌ک که ئاخاوتنیک ته‌واو ده‌که‌ن. شیکردنه‌وه‌ی ده‌روونی و سو‌سپۆلۆژی ئه‌مرۆ رووناکی به‌هیزی ئاگایی و ئیدیۆلۆژی ده‌خه‌نه سه‌ر گشت ئاخاوتنیک، واته له‌ ریگای ئه‌م دووانه ده‌کرێ ئاخاوتن به‌ چاکی بناسرته‌وه‌وه شی بکریته‌وه.

ره‌وان - Eloquence

ده‌میکه له‌ زمانی کوردی فه‌ساحه‌ت و به‌لاغه‌ت و ره‌وانی به‌کار دئی، کولتوری وه‌ک حاله‌تیک بلیمه‌تی ئه‌م دیارده‌ی گه‌لێک زۆر تێدا هه‌بووه، ئه‌مه‌ش چ له‌ ناوه‌ندی دێهاتی بی یان شارنشین، له‌م دوو ناوه‌نده کاریکته‌ری تایه‌ته‌ی هه‌بووه که جیان له‌ یه‌کتی، به‌لام وه‌ک ره‌وانی به‌یه‌کتی چوونه، چونکه ئه‌مه‌یان پێوه‌ندی به‌ هونه‌ری گف‌توگۆ و نووسینه‌وه هه‌یه قه‌ناعه‌تیک پر به‌ مرۆف بی‌تی. ره‌وان - ی به‌شیوه‌یه‌کی له‌بلا پێوه‌ندی راسته‌وخۆی به‌ ره‌وانی‌تیزیه‌وه هه‌یه، ئه‌گینا زیاتر به‌ مانای هونه‌ری قه‌ناعه‌ت پێهه‌مان دئی له‌ چوارچێوه‌ی شیواژیک هونه‌ری. به‌رای شیشرۆن وه‌ک به‌هره‌یه‌کی سروشتی مرۆفی رۆشنی‌یه‌ر دیته به‌رچاو و ده‌لی: (ره‌وانی له‌ ره‌وانی‌تیز - یه‌وه نه‌هاتوه، به‌لکو به‌پێچه‌وانه‌وه‌یه) قه‌ناعه‌ت پێهه‌مان هه‌یژکه بۆ گرتن و په‌له‌سه‌رکردنی ئه‌وی دیکه. سیاسه‌ت و قه‌زاو مه‌دح و تواج به‌شیک بوونه له‌ په‌روه‌رده‌کردنی هاوولاتی. یونانی و رۆمانی بۆ ئه‌وان فه‌زله‌تیک به‌رگرکردن بووه له‌خۆ. ره‌وانی گپ‌نیکه هه‌موو به‌ریه‌ستی‌کی گۆشتی (ماددی) ده‌پرێ و کوێرانه خۆی ده‌خاته ناو گیانی ئه‌ویدیکه. ره‌وانی وه‌ک بچمبیک شۆرش و راپه‌رین دیته به‌رچاو هه‌لبه‌ت به‌سه‌رده‌مجدانی خیتابی شۆرشگپ‌رته‌کان، وه‌ک: دانتۆن، سان ژوست، ترۆتسکی (... له‌ میژووی فیکر فله‌سه‌فه، رواینی دژ به‌یه‌ک ده‌باره‌ی ره‌وانی هه‌یه، ئه‌فلاتون قه‌ناعه‌ت پێهه‌مان ده‌به‌ستیته‌وه به‌ رواله‌ت و رای پێچه‌وانه‌ی راستی گوتن، تیکه‌لکردنی ره‌وانی‌تیز و پیا‌هه‌لدان. له‌لای سو‌فیسته‌کانیش وه‌کو وه‌م دیته به‌رچاو، به‌پێچه‌وانه‌وه له‌لای ئه‌ریستۆ وه‌ک ستایشیک پێویست به‌هه‌مان ئاستی لۆژیک باه‌خی پێ دراوه، به‌لام له‌ هه‌موو ئه‌م حاله‌تانه‌دا، هه‌تا ئه‌و کاته‌ی ئه‌فلاتون له‌ کتیبی - Phedre، بنچینه‌ی ره‌وانی‌تیز و ئاخاوتن داده‌پێژی، ره‌وانی راسته‌وخۆ به‌ مانای گوتنی راستی نه‌هاتوه. ئه‌مه بریتیه‌یه له‌ لایه‌نی پراتیک سو‌فیسته‌کان، هه‌روه‌کو نیتشه - Nietzsche دلنایی له‌سه‌ر ئه‌مه کردوه و ده‌لی: بېگومان سروشیک دیکه‌ی زمان هه‌یه وه‌ک له‌ ره‌وانی‌تیز، ورتنه‌یه‌کی دیکه هه‌یه وه‌ک له‌ ره‌وانی. نیتشه مه‌به‌ستی له‌مه ئه‌وه‌یه به‌ قه‌د ئه‌وه‌ی ره‌وانی هه‌یه ورتنه‌وه زمان تیکه‌ل بوونیش هه‌یه.

ئا: د. محسین نه‌حمه‌د عومه‌ر